

Monitoring van vogels in de IJzervallei

Watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken, seizoen 1995-1996

**Waterfowl in the Blankaart area and the
floodplain of the river Yzer (Flanders, Belgium),
season 1995-1996**

Koen Devos

Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25
1070 Brussel

Rapport IN 98/15

Augustus 1998

Colofon

Tekst: Koen Devos

Eindredactie en lay-out: Koen Devos

Tekening voorkaft: Koen Devos

Wijze van citeren: Devos, K., 1998. Watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken, seizoen 1995-1996. Rapport Instituut voor Natuurbehoud 98/15, Brussel.

Inhoudsopgave

Samenvatting

Summary

Dankwoord

Inleiding	1
Materiaal & methode	2
Studiegebied	2
Telmethode	5
Weersomstandigheden	7
Maandelijks overzicht	7
IJsvorming	8
Overstromingen	9
Resultaten	10
Totale aantal watervogels	10
Soortensamenstelling	11
Soortbespreking	13
Internationaal belang	35
Referenties	37

Bijlagen 1 tot 6

SAMENVATTING

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van de watervogeltellingen die in het seizoen 1995/96 verricht werden in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken (West-Vl.). Dit waterrijke gebied is één van de belangrijkste pleisterplaatsen in Vlaanderen voor overwinterende en doortrekkende watervogels, en werd omwille van de grote ornithologische waarde beschermd als Ramsar- en Europees Vogelrichtlijngebied. In 1986 startte het Instituut voor Natuurbehoud met een monitoringproject waarbij wekelijkse tot twee-wekelijkse totaaltellingen uitgevoerd worden. Doelstellingen van het project zijn: (1) het nagaan van de aantalsevolutie en de verspreiding van watervogelsoorten in relatie tot aantalsbepalende factoren, (2) het adviseren en evalueren van beleidsmaatregelen en (3) een bijdrage leveren aan Vlaamse en internationale monitoringprojecten.

De soorten die geteld worden, zijn: duikers, futen, Aalscholver, zwanen, ganzen, eenden en Meerkoet. Bij elke telling wordt het volledige studiegebied bezocht (Figuur 1), en worden alle deelgebieden zo kort mogelijk na elkaar geteld. Alleen de Handzamevallei wordt minder frequent geteld. Tijdens de periode 1 juli 1995 tot 30 juni 1996 werden in totaal 42 totaaltellingen uitgevoerd. Aanvullend werden ook 18 slaapplaatstellingen van Aalscholver verricht.

De winter 1995/96 werd gekenmerkt door een aantal koudegolven en een tekort aan neerslag. Er deden zich drie langdurige vorstperiodes voor: van 5 tot 18 december, van 24 december tot 6 januari en van 24 januari tot 9 februari (Tabel 2). In het Blankaartgebied bleef evenwel steeds open water aanwezig, hoewel dit tijdens de laatste koudeperiode beperkt was tot enkele kleinere wakken. Er viel bijzonder weinig neerslag in het winterhalfjaar waardoor er geen enkele overstroming in de IJzerbroeken werd genoteerd.

Het totale aantal watervogels in het studiegebied bereikte een maximum van 28.300 ex. in februari (Figuur 2). Drie soorten maakten meer dan 85 % van de totale watervogelpopulatie uit: Smient, Wilde Eend en Meerkoet. De soortensamenstelling veranderde evenwel duidelijk in de loop van het seizoen (Figuur 3).

In Tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de maandmaxima en maandgemiddelden van de belangrijkste soorten watervogels. Bijlagen 1 tot 6 geven de maandmaxima voor de verschillende deelgebieden. Voor een meer gedetailleerd beeld van het seizoenale aantalsverloop verwijzen we tevens naar de figuren bij de soortbesprekingen. De numeriek talrijkste soort was de Smient (max. 25.330 ex.), op ruime afstand gevolgd door Meerkoet (max. 3023 ex.) en Wilde Eend (max. 2045 ex.). Opvallende feiten in 1995/96 waren vooral de lage aantallen van Wintertaling (max. 599 ex.) en Pijlstaart (max. 92 ex.), wat kan toegeschreven worden aan het ontbreken van overstromingen. De koudegolven hebben bij sommige soorten geleid tot een toename of influx zoals bij Brandgans (max. 456 ex.) en Grote Zaagbek (max. 39 ex.).

In Tabel 4 wordt voor de belangrijkste soorten de evolutie van de wintermaxima sinds 1990/91 weergegeven. Hieruit blijkt dat in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken (bijna) elke winter regelmatig meer dan 1 % van de volledige Noord-West-Europese populatie van Smient en Slobeend voorkomt. Bij soorten zoals Wintertaling en Pijlstaart wordt dat zogenaamde "1 %-criterium" slechts gehaald in jaren met langdurige overstromingen. Hiermee kwalificeert het Blankaartgebied zich als een wetland van internationaal belang.

SUMMARY

This report presents the results of waterfowl counts in the Blankaart area and the floodplain of the river Yzer in the west of Flanders (Belgium) during the season 1995/96. This wetland is one of the most important waterfowl areas in Belgium, and is designated as a Ramsar site and a Special Protection Area under the EU Bird Directive. The study area is situated in Figure 1 with indication of the main sub areas or habitats: the Blankaart lake (90 ha), a water reservoir (60 ha) and the wet, floodable grasslands along the river Yzer (3000 ha) and the Handzamevaart (1400 ha).

In 1991, the Institute of Nature Conservation started a monitoring project that aims to: (1) study the numerical trends and distribution of waterfowl species in the area in relation to environmental factors, (2) support and evaluate conservation measures and (3) participate in national and international monitoring projects.

To monitor the waterfowl populations in the study area, regular counts have been conducted (42 during the period 1 July 1995 until 30 June 1996). These counts cover all divers, grebes, Cormorant, swans, geese, ducks and Coot. In addition, there were also 18 roost counts of Cormorant.

The winter 1995/96 was characterized by severe cold spells and a lack of rainfall. There were three prolonged freezing periods: 5 - 18 December, 24 December - 6 January and 24 January - 9 February. During these cold spells, most waters were covered with ice, especially during the last one. In contrast to the previous winters (up to 3000 ha flooded grasslands), there were no floodings along the river Yzer in 1995/96.

The total number of waterfowl (waders and gulls not included !) reached a peak of 28,300 in February (Figure 2). Three species make up to 85 % of the total waterfowl population: Wigeon, Mallard and Coot. The species composition is however not the same in all seasons, as is shown in Figure 3.

In Table 3, monthly maximum and average numbers are given for the main waterfowl species. In the appendix; maximum numbers are given for the sub areas separately. The figures in the species account present a more detailed picture of the seasonal pattern. The most numerous species was Wigeon (max. 25,330), followed by Coot (max. 3023) and Mallard (max. 2045). Numbers of Teal (max. 599) and Pintail (max. 92) were very low because of the absence of floodings. The cold spells were responsible for an increase or influx of several species such as Barnacle Goose (max. 456) and Goosander (max. 39).

Table 4 gives the evolution of the winter maximum numbers since 1990/91 for some selected species. The area regularly holds more than 1 % of the total NW European population of Wigeon and Shoveler. The 1 % criterium for Teal and Pintail is only exceeded in wet and mild winters with large floodings. These figures confirm the status of the Blankaart area and the valley of the Yzer as an internationally important wetland.

Dankwoord

Hierbij danken we Wim Debruyne, Wim Declercq, Koen Vandepitte, Wouter Courtens en Wim Packet voor het verschaffen van aanvullende gegevens.

Verder ook dank aan Natuurreservaten vzw. en de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening voor het verlenen van de toegang tot respectievelijk het natuurreservaat De Blankaart en het waterspaarbekken.

INLEIDING

Het Blankaartgebied te Woumen-Merkem en de IJzerbroeken tussen Diksmuide en Roesbrugge vormen samen één van de belangrijkste vogelgebieden in Vlaanderen, enerzijds als overwinterings- en doortrekgebied voor watervogels en anderzijds als broedgebied voor weidenmoerasvogels. De grote ornithologische waarde van dit waterrijke gebied lag aan de basis van de internationale en nationale bescherming van het gebied, ondermeer via de Ramsar-Convention en de Europese Vogelrichtlijn. Ondanks deze bescherming heeft zich de laatste decennia een algemene ecologische degradatie voorgedaan wegens het ontbreken van concrete beschermingsmaatregelen (HEIRMAN, 1987; DECLEER *et al.*, 1995; DEVOS *et al.*, 1997a). Een voorzichtige kentering kwam er in 1991 toen het gebied aangeduid werd als eerste Ecologisch Impulsgebied in Vlaanderen. Hierbij voorziet de Vlaamse overheid financiële middelen voor het herstel en de ontwikkeling van natuurwaarden (bv. baggering Blankaartvijver en aankoop van overstroombare hooilanden). In dezelfde periode werd tevens een Bekkencomité voor de IJzer opgericht dat een integraal waterbeheer in het IJzerbekken beoogt. In diverse werkgroepen vindt rond bepaalde knelpunten overleg plaats met alle betrokken sectoren zoals natuurbehoud, landbouw, recreatie en watervoorziening.

Het is belangrijk dat de bovengeschetste beleidsinitiatieven voor natuurbehoud en integraal waterbeheer gekoppeld worden aan wetenschappelijk onderbouwde monitoringprojecten die de evolutie van de toestand van de natuur op de voet te volgen, zowel op abiotisch als op biotisch vlak. Alleen dan kan nagegaan worden in welke mate bepaalde realisaties de gestelde doelstellingen bereiken en op welke punten eventueel bijsturing noodzakelijk is. In dit kader startte het Instituut voor Natuurbehoud in 1991 met een langdurig monitoringproject van zowel broedende als overwinterende vogels in het Blankaartgebied (DEVOS, 1992). Systematische tellingen en inventarisaties gaan hierbij samen met een onderzoek naar de belangrijkste omgevingsfactoren die de aanwezigheid van watervogels bepalen. Mede door dit onderzoek kunnen binnen het gebied prioriteiten voor het natuurbehoud afgeleid worden, en kunnen wetenschappelijk ondersteunde randvoorwaarden geformuleerd worden in functie van diverse overheidsinitiatieven (Mestactieplan, afbakening VEN en IVON, Mathematisch Model van de IJzer, ruilverkaveling Reninge,...).

De watervogeltellingen in de IJzervallei zijn niet alleen van belang voor lokale beleids- en beheersdoelstellingen, maar ze kaderen daarnaast ook in monitoringprojecten op Vlaams en zelfs internationaal niveau. Er wordt meegewerkt aan de maandelijkse watervogeltellingen die in het winterhalfjaar in geheel Vlaanderen plaatsvinden (DEVOS *et al.*, 1997b) en aan de internationale midwintertelling die door *Wetlands International* gecoördineerd wordt.

In dit tussentijdse verslag wordt een bondig overzicht gegeven van de watervogeltellingen die verricht werden tijdens het seizoen 1995-1996. Het rapport bevat hoofdzakelijk basale telresultaten die een goed beeld geven van de aantallen en de verspreiding van de verschillende soorten die in het gebied pleisterden. Een analyse van de tellingen over een langere periode - met ook aandacht voor habitatpreferenties - is gepland in een latere fase.

MATERIAAL & METHODE

Studiegebied

Het Blankaartgebied maakt deel uit van het IJzerbekken, en strekt zich uit tussen de rechteroever van de IJzer en de heuvelrug van Klerken-Houthulst. Het bevindt zich in het randgebied van de Polders die hier wigvormig uitlopen in de Zandleemstreek. De verschillende deelgebieden worden gesitueerd in Figuur 1.

Het grootste deel van het gebied bestaat uit de zogenaamde '*Broeken*'; dit zijn laaggelegen en overstroombare hooi- en weilanden. In dit broekenlandschap liggen het *natuurreservaat 'De Blankaart'* en het *waterspaarbekken* van de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening.

Ten zuidwesten van het Blankaartgebied lopen de IJzerbroeken verder door langsheen Noordschote, Reninge en Oostvleteren. Tussen Elzendamme en de Belgisch-Franse grens wordt de IJzervallei zeer smal en vormen de IJzerbroeken een smalle maar langgerekte strook tussen het Plateau van Izenberge en de Zandleemstreek.

Tussen Diksmuide en Handzame strekt zich de *Handzamevallei* uit die zowel landschappelijk als ecologisch sterk vergelijkbaar is met de IJzerbroeken.

- **Het natuurreservaat 'De Blankaart'.**

Dit natuurreservaat, dat eigendom is van Natuurreservaten vzw., bestaat uit de grote Blankaartvijver met daarrond rietkragen en wilgenbroekbos (in totaal 70 ha). Aansluitend vinden we een kasteel met bijhorend park en parkvijver (eigendom van de Vlaamse Gemeenschap).

De Blankaartvijver is ongeveer 30 ha groot en is het resultaat van turfongtinning in de 16de en 17de eeuw. De plas is over het algemeen zeer ondiep en wordt omgeven door moeilijk toegankelijke rietmoerassen en wilgenbroekbossen. Het reservaat wordt vrijwel volledig gescheiden van de omliggende broeken door de zogenaamde separaatgracht of ringsloot. Ongeveer centraal in de vijver bevindt zich een kunstmatig eilandje dat met bomen begroeid is.

De vijver verzamelt het water van ongeveer 6300 ha die vooral gelegen zijn op de hoogte van Klerken-Houthulst. Dit water wordt aangevoerd door zes beken met als belangrijkste de Steenbeek en de Rhonebeek. Via de Stenen- en Houtensluisvaart wordt het overtollige water afgevoerd naar de IJzer (of gepompt in het waterspaarbekken). Momenteel zijn de Blankaartvijver en de omliggende waterlopen onderhevig aan een verregaande eutrofiëring.

- **Het waterspaarbekken**

Door de toenmalige Nationale Maatschappij der Waterleidingen werd in 1973 een waterspaarbekken en waterproductiecentrum opgericht in het laagst gelegen deel van het 'Merkembroek', ten zuidwesten van De Blankaart en op ca. 500 m van de IJzer.

Het spaarbekken heeft een oppervlakte van 60 ha (in de vorm van een regelmatige achthoek) en wordt omgeven door 7 meter hoge betonnen muren. Vanuit het midden van de oostelijke dijk loopt een muur tot in het centrum van het spaarbekken zodat er een gedeeltelijke onderverdeling wordt gemaakt tussen een watertoevoer- en wateropvangvak. De bodem bestaat uit polyethyleenbladen die op een zandbed werden aangebracht en nog eens bedekt werden met een zandlaag van 20 cm dik. Aan de oostzijde bevinden zich de pompinstallaties en het zuiveringsstation.

- **De IJzerbroeken**

De broeken tussen Diksmuide en de Belgisch-Franse grens aan de rechteroever van de IJzer worden gekenmerkt door periodieke overstromingen. Deze laag gelegen landbouwgronden fungeren als een soort van natuurlijk wachtbekken bij piekdebieten van de IJzer. Bij hevige regenval ontstaat er immers een sterke en zeer snelle aanvoer van water van de hoger gelegen Zandleemstreek naar de IJzer. Het water van de IJzer kan evenwel slechts bij laag tij geloosd worden in zee via het sluizencomplex te Nieuwpoort. Door de combinatie van deze twee factoren kan het peil van de IJzer (standaard op 3m14 TAW gehouden) op korte termijn sterk stijgen en stroomt het water in de broeken. Bij grote inundaties ontstaat een overstromingsgebied van ca. 3000 ha.

De typische winterse overstromingen hebben in sterke mate het landschap in de IJzerbroeken bepaald. Door het drassige karakter kunnen in de broeken geen veeleisende landbouwgewassen geteeld worden (geen akkerbouw). Van nature uit zijn dergelijke natte veengronden slechts als hooiland (al of niet met nabegrazing) of graasweide geschikt. Graduele waterpeilverlagingen in de loop van de laatste decennia (o.a. via het pompstation aan de Stenensluisvaart te Merkem) hebben evenwel geleid tot een intensivering van de landbouw en een algemene ecologische degradatie van de graslanden.

De broeken worden doorsneden door tal van waterlopen die voornamelijk in functie van de afwatering van de naastliggende graslanden zijn gegraven. Deze variëren van zeer brede waterlopen met relatief weinig oeverbegroeiing (bv. Stenensluisvaart) tot bijna volledig verlandde slootjes. Verspreid over de IJzerbroeken treffen we een 20-tal aanzitputten aan; dit zijn relatief kleine ondiepe plassen die aangelegd zijn ten behoeve van de loerjacht op eenden. Tijdens het jachtseizoen (15 augustus - 31 januari) zorgt de intense verstoring dat deze plassen tijdens de dag weinig of geen watervogels herbergen. In het voorjaar zijn ze echter een belangrijke trekpleister voor diverse soorten eenden en steltlopers.

Binnen de IJzerbroeken kunnen verschillende deelcomplexen onderscheiden worden zoals de Rhillebroeken, het Merkembroek en het Westbroek. Deze complexen en hun toponiemen worden gesitueerd in Figuur 1.

- **De zandwinningsput te Nieuwkapelle**

Deze plas heeft zijn ontstaan te danken aan zandwinning die in de jaren '70 plaats vond voor de aanleg van het waterspaarbekken te Merkem. Het gaat om een diep uitgegraven put met dieptes tot meer dan 20 meter. Slechts in twee kleine inhammen vinden we een matig ontwikkelde oevervegetatie met Riet en Kleine Lisdodde. De put bevindt zich op de linkeroever van de IJzer, en dus buiten de eigenlijke IJzerbroeken. Niettemin is er een sterke uitwisseling van watervogels tussen deze zandput en het Blankaartgebied aan de overkant van deze IJzer.

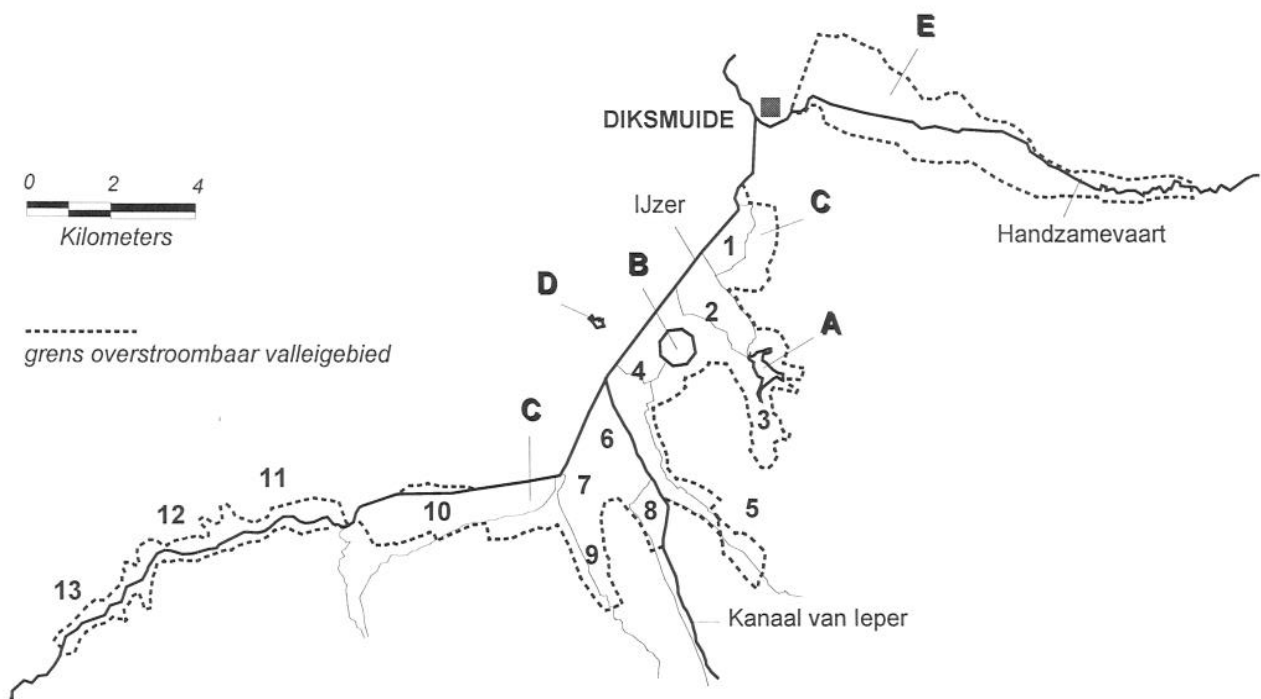
- **De Handzamevallei**

Net ten noorden van de stadskern van Diksmuide mondt de Handzamevaart uit in de IJzer. De vallei van deze waterloop vormt een smalle wig tussen een uitloper van zandig Vlaanderen in het noorden en de zandleemstreek in het zuiden, en beslaat een oppervlakte van ca. 1400 ha.

De Handzamevallei is in vele opzichten vergelijkbaar met de IJzerbroeken. Frequente winterse overstromingen verklaren ook hier het feit dat een grote open ruimte bewaard is

gebleven zonder bewoning en met extensieve landbouw (hooilanden en graasweiden). Grootschalige waterbeheersingsmaatregelen (rechttrekking en bedijking van de Handzamevaart, bouw van twee pompstations) hebben geleid tot het steeds zeldzamer worden van winterse overstromingen en hiermee werd de weg geëffend voor een verregaande intensivering van de landbouw (ondermeer een omzetting van graslanden naar maïsakkers).

Tellingen in het verleden hebben aangetoond dat er een zeer regelmatige uitwisseling bestaat van watervogels tussen het Blankaartgebied en de Handzamevallei.

A. De Blankaart	5. Vallei Martjesvaart
B. Waterspaarbekken	6. Noordschotebroek
C. IJzerbroeken	7. Reningse Broeken
D. Put Nieuwkapelle	8. Vallei Ieperlee
E. Handzamevallei	9. Vallei Kemmelbeek
	10. Westbroek
1. Diksmuidebroek	11. Broeken Stavele
2. Rhillebroeken	12. Broeken Beveren
3. Vallei Steenbeek	13. Broeken Roesbrugge
4. Merkembroek	

Figuur 1. Overzicht van het Blankaartgebied, de IJzerbroeken en Handzamevallei met situering van de belangrijkste deelgebieden.

Figure 1. Map of the Blankaart area, the floodplain of the Yzer and the valley of the Handzamevaart.

Telmethode

Tussen 1 juli 1995 en 30 juni 1996 werden in totaal 42 tellingen van watervogels uitgevoerd. Er werd gestreefd naar minstens één telling per decade. De maandelijkse verdeling van de tellingen wordt gegeven in Tabel 1. Volgende soorten of soortengroepen werden geteld: duikers, futen, Aalscholver, zwanen, ganzen, eenden en Meerkoet. Hoewel ook behorend tot de groep van watervogels werden reigers, steltlopers, meeuwen en Waterhoen om praktische redenen niet meegeteld (totaaltellingen zouden dan minstens twee dagen in beslag nemen). Van de steltlopers zijn echter een zeer goede reeks tellingen voorhanden die uitgevoerd werden door Wim Declercq. Deze worden echter niet in dit rapport besproken.

Bij elke telling werden normaal gezien alle aanwezige soorten watervogels geteld. Alleen de Meerkoeten en Wilde Eenden op de IJzer en in de broeken werden soms niet meegeteld. Het tellen van de watervogels gebeurde hoofdzakelijk met een binoculaire telescoop Zeiss aus Jena met vergroting 20 tot 40 x. Wanneer het aantal aanwezige exemplaren van een bepaalde soort kleiner was dan 1000 werden de vogels meestal individu per individu geteld zodat telfouten als minimaal kunnen beschouwd worden. Bij grotere concentraties werd meestal geteld per (geschat) groepje van 5 of 10 ex..

De duur van de tellingen varieert van een halve dag in de zomerperiode tot één volledige dag in de winterperiode. Bij elke telling werd het volledige studiegebied bezocht in een zo kort mogelijke tijdspanne zodat de kans op tussentijdse verplaatsingen van watervogels (vooral onder invloed van verstoring) minimaal gehouden wordt. Wanneer er aanwijzingen waren dat er zich in de loop van een telling een aanzienlijk aantal watervogels verplaatst hadden tussen twee of meerdere deelgebieden, werden de gebieden in kwestie opnieuw gecontroleerd en geteld. De Handzamevallei werd minder frequent geteld dan het Blankaartgebied en de IJzerbroeken, en de resultaten werden niet opgenomen in de tabellen en de figuren. Het gebied werd één keer per maand bezocht tijdens de gecoördineerde watervogeltellingen in Vlaanderen (periode oktober-maart). Aanvullende tellingen beperkten zich tot overstromingsperioden; daarbuiten herbergen de Handzamebroeken immers slechts zeer kleine aantallen watervogels (geen permanente plassen aanwezig).

De tellingen geven voor de meeste soorten een zeer volledig en nauwkeurig beeld van de aanwezige aantallen in het gebied. Watervogels concentreren zich immers meestal op open water waar ze gemakkelijk te tellen zijn. Een uitzondering hierop vormen Wilde Eend en vooral Wintertaling die zich overdag vaak in belangrijke mate terugtrekken in de rietkragen en het wilgenbroekbos rond de Blankaartvijver. De aantallen van beide soorten worden dan ook meestal onderschat, en de waargenomen aantalsfluctuaties weerspiegelen niet noodzakelijk werkelijke schommelingen in de aanwezige populaties.

De meeste soorten watervogels in het gebied (vooral de eendensoorten) zijn overwegend nachtactief. Tijdens de dag concentreren ze zich in rustgebieden (vooral De Blankaart en het waterspaarbekken) terwijl ze zich 's nachts verspreiden over de foerageergebieden in de wijde omgeving. De uitgevoerde tellingen geven voor deze soorten dus bijna uitsluitend informatie over de rustgebieden maar niet over de ligging van de foerageergebieden. Dit geldt echter niet voor een beperkt aantal soorten die voornamelijk dagactief zijn zoals zwanen, ganzen en Aalscholvers. Deze soorten verzamelen zich 's nachts op gemeenschappelijke slaappleatsen.

Tellingen op deze slaappleatsen vormen een belangrijke aanvulling voor de dagtellingen. Dit geldt zeker voor de Aalscholver die zich overdag over een dermate groot gebied (zowat de volledige Westhoek) verspreidt dat een betrouwbare totaal telling vrijwel onmogelijk wordt. In 1995/96 werden in totaal 18 Aalscholver-tellingen uitgevoerd op de Blankaart-slaappleats.

Naast de eigen systematische tellingen waren ook losse aanvullende gegevens beschikbaar die verzameld werden door diverse amateur-veldornithologen. Gezien het meestal niet om totaal tellingen ging, komen deze in dit rapport weinig of niet aan bod. Een uitzondering betreft een reeks tellingen van zwanen en ganzen van Wim Declercq en Wim Debruyne die een belangrijke aanvulling betekenden voor de eigen tellingen.

Maand	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
n tellingen	3	5	4	5	3	3	3	3	3	4	4	2

Tabel 1. Aantal totaal tellingen per maand van watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Table 1. Number of waterfowl counts per month in the study area during the season 1995/96.

WEERSOMSTANDIGHEDEN

De winter 1995/1995 was een strenge winter waarin verschillende langdurige vorstperioden voorkwamen. Hiermee kwam een eind aan een lange reeks van relatief zachte winters sinds 1987/88. De verschillende koudegolven hebben - ondermeer door het dichtvriezen van waterplassen en waterlopen - een belangrijke invloed gehad op de aantallen en de verspreiding van watervogels in de IJzervallei. Het was ook een uitzonderlijk droge winter, dit in schril contrast met de twee vorige winterhalfjaren. In de IJzerbroeken en de Handzamevallei werd geen enkele overstroming van betekenis genoteerd.

Maandelijks overzicht

In het volgende overzicht worden per maand de belangrijkste weerkundige feiten beschreven. Deze werden hoofdzakelijk ontleend aan de maanbulletins van het Koninklijk Meteorologisch Instituut (KMI).

In **juli** zorgden de overwegend continentale en tropische luchtstromingen voor zonnig en zeer warm weer met een zevental hittedagen (max. > 30°C). Daarmee werd dit één van de warmste juli-maanden ooit.

Augustus breide een vervolg aan het warme, zonnige en uitzonderlijk droge weer. In de eerste en tweede decade werden 19 zomerse dagen (max. > 25°C) en 5 hittedagen genoteerd wat resulteerde in de tweede warmste augustus-maand sinds 1833. Pas vanaf 23 augustus werd het wat frisser en natter.

September werd overheerst door lage drukgebieden en daaraan gebonden maritieme luchtstromingen. Het was een sombere maand met weinig zon en normale waarden qua neerslag en temperatuur.

Bijna de ganse maand **oktober** was Vlaanderen onderworpen aan zuidelijke, tropische luchtstromingen. De temperaturen bereikten zeer hoge waarden en het neerslagtotaal was uitzonderlijk laag. De meeste regen viel in de eerste vijf dagen van de maand, vaak ten gevolge van plaatselijke onweders.

November was een grillige maand met afwisselend zachte en koude luchtstromingen. Over de ganse maand gezien waren temperatuur- en neerslagwaarden normaal. De herfst van 1995 was in zijn totaliteit de op één na warmste van deze eeuw.

Continentale en polaire luchtstromingen lagen aan de oorsprong van de lage temperaturen in **december**. Er werden niet minder dan 22 vriesdagen (min. < 0°C) en 6 winterse dagen (max. < 0°C) genoteerd. Vooral vanaf 5 december werd het zeer koud met strenge nachtvorst en lichte vriestemperaturen overdag. Op 18 december zorgden maritieme luchtstromingen voor het inzetten van de dooi, wat gepaard ging met de eerste aanzienlijke regenval na maanden van droogte. Na deze relatief zachte periode sloegen de weersomstandigheden opnieuw om op 24 december. 's Nachts vroom het tot - 5 °C en overdag werd nauwelijks het vriespunt gehaald.

Januari toonde verschillende gezichten. Tot 6 januari bleef het koud met vrij strenge vorst, maar van de 7e tot de 16e overheersten zachte maritieme luchtstromingen die zorgden voor dagtemperaturen die op vele plaatsen de 10°C overschreden. Nachtvorst was er niet. Vanaf 17 januari zorgde continentale lucht voor merkkelijk kouder maar ook droger weer. Vanaf 25 januari begon een lange vorstperiode. 's Nachts daalden de temperaturen tot - 9°C, en ook overdag

werd het vriespunt niet meer gehaald. Vooral toen vanaf 27/01 de wind wat wegviel, vrozen veel wateren nagenoeg volledig dicht. Licht positieve dagtemperaturen op het einde van de maand konden dit niet verhinderen.

De koudegolf zette zich verder in **februari**. Aanvoer van polaire en continentale lucht lag aan de basis van zeer lage temperaturen: 's nachts tot -8 °C, plaatselijk zelfs - 10 °C, en overdag nauwelijks boven het vriespunt. Met de aankomst van een aantal Atlantische depressies schoten de dagtemperaturen vanaf 9 februari de hoogte in, en werd de dooi ingezet. Ook de nachtvorst verdween grotendeels vanaf 11 februari. In de loop van 19 februari werd het opnieuw merkkelijk kouder met veel sneeuwbuien. Temperaturen bereikten ook overdag nauwelijks het vriespunt. De zware NO-storm op 19 en 20 februari zorgde er echter voor dat veel wateren nooit dichtvrozen. Deze koudeperiode was trouwens van korte duur; op 24 februari zette de dooi in. Met een totaal van 15 vriesdagen en 2 winterse dagen werd ook februari een koude maand.

Van lenteweer was in **maart** nog steeds niet veel te merken. Polaire en continentale luchtstromingen overheersten zodat de temperaturen te laag bleven voor de tijd van het jaar (16 vriesdagen). De koudste periode was 11 -13 maart met temperaturen die overdag slechts enkele °C haalden. Heel wat plassen kregen hierdoor een ijslaagje.

Na een koud begin (met o.a. nog enkele vriesdagen) werd het vooral in de tweede helft van **april** zonnig en warm (meerdere zomerse dagen) dankzij maritieme luchtstromingen van tropische oorsprong. Het was ook een zeer droge maand.

In **mei** zorgden polaire en maritieme luchtstromingen voor te lage temperaturen voor de tijd van het jaar, weinig zon en een teveel aan neerslag (vooral aan de kust).

Na een zeer warm begin van de maand **juni** (7 zomerse dagen en 1 hittedag), werd het in de tweede helft van de maand wat frisser. Er viel vooral in de eerste twee decaden van de maand zeer weinig neerslag.

IJsvorming

In totaal konden drie langdurige vorstperioden onderscheiden worden (zie ook Tabel 2). Afhankelijk van de strengheid van de vorst en de windsterkte leidde dit tot ijsvorming op de wateren in het studiegebied. Hieronder geven we een kort overzicht van de ijscondities tijdens de verschillende koudeperiodes.

Koudegolf 5-18 december.

Op 06/12 waren de meeste polderwaterlopen reeds grotendeels dichtgevroren. De grotere plassen (spaarbekken, Blankaartvijver, Put Nieuwkapelle, IJzer) bleven volledig open. De kleinere en meer beschutte kasteel- en visvijver op De Blankaart waren echter al volledig dichtgevroren. Op 17/12 was de Blankaartvijver voor ca. 70 % dichtgevroren. Het spaarbekken en de Put van Nieuwkapelle bleven echter gespaard van ijsvorming. Ook de IJzer bleef grotendeels open. Op 18/12 begon de dooi.

Koudegolf 24 december-6 januari.

Gedurende deze tweede koudeperiode bleef het spaarbekken steeds volledig open. De Blankaart vroom echter voor > 80 % dicht. Op de IJzer bleef ijsvorming beperkt tot de randen en oevers van de rivier. Eind december was op de Put van Nieuwkapelle slechts 50 % open water

aanwezig, maar de dagen daarna verdween het ijs hier weer grotendeels. Op 13 januari waren alle wateren weer ijsvrij.

Koudegolf 24 januari - 9 februari

De derde koudegolf was zonder twijfel de strengste. De eerste dagen bleef veel open water aanwezig doordat de vrij sterke wind het water in beweging hield. Vooral vanaf 27/01 zorgde windstil weer er echter voor dat alle wateren en waterlopen in zeer korte tijd gingen dichtvriezen. Op 28/01 lag de IJzer volledig dicht. Kleine wakjes werden nog aangetroffen op de Houtensluisvaart, De Blankaart en de Put te Nieuwkapelle. Het spaarbekken was voor 70 tot 80 % bedekt met ijs. Tot aan het inzetten van de dooi op 9 februari veranderde weinig aan deze situatie. Begin februari verdween ook het wakje op De Blankaart en werd de vijver overspoeld door schaatsers en wandelaars. De dooi gebeurde vrij snel. Op 16 februari was nagenoeg alle ijs verdwenen.

Overstromingen

De winter 1995/96 was in zijn globaliteit bijzonder droog. De IJzer trad nooit buiten zijn oevers zodat in de IJzerbroeken geen enkele betekenisvolle overstroming werd genoteerd (zie ook Tabel 2) wat toch een uitzonderlijk feit is. Af en toe vormden zich kortstondig en zeer plaatselijk enkele kleinere plassen of drassige weiden. Op 17 december noteerden we enkele plassen langs de Ieperlee te Noordschote die ontstaan waren door het afdammen van een sloot in het kader van ruimingswerken. De eerste echte regenval na maanden van droogte tussen 19 en 23 december zorgde voor enkele behoorlijke plassen in het Westbroek, de broeken van Stavele en Beveren en in de broeken te Handzame. Door het inzetten van de tweede koudegolf bevroren deze echter grotendeels en waren ze na enkele dagen verdwenen.

Vorstperioden											
J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
					■ ■	■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■	■ ■ ■ ■ ■		

Overstromingsperioden											
J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
					■						

Tabel 2. Schematische situering van vorstperioden en overstromingsperioden in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

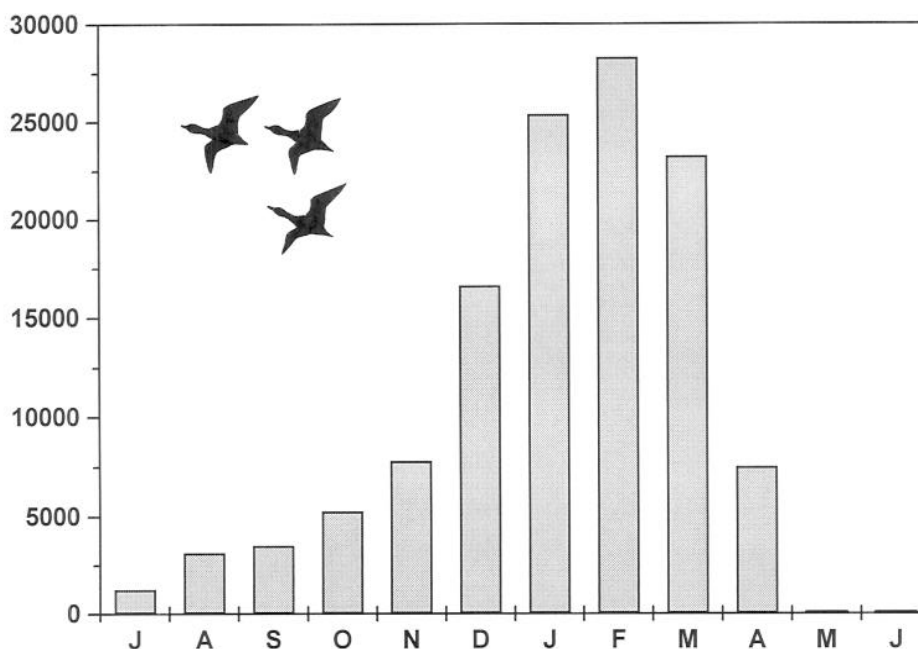
Table 2. Schematic indication of the freezing periods and flood periods in the study area during the season 1995/96.

RESULTATEN

Totaal aantal watervogels

In Figuur 2 wordt per maand het maximum aantal getelde watervogels weergegeven. Hieruit blijkt een duidelijk overwinteringspatroon met piekaantallen in de periode december tot maart.

Reeds in de loop van de zomerperiode nam het aantal watervogels geleidelijk toe, vooral door het verschijnen van grotere concentraties Meerkoeten en Wilde Eenden. In augustus en september werden tussen 3000 en 3600 watervogels geteld. Vooral in november en december was er een snelle stijging van de aantallen die hoofdzakelijk veroorzaakt werd door de aankomst van de typische overwintersaars zoals de Smient. In de maanden januari, februari en maart werden telkens meer dan 20.000 watervogels geteld, met een absolute piek van 28.300 op 28/02. In het voorjaar gebeurde er een zeer snelle wegtrek tussen midden maart en eind april: van 23.300 ex. op 16/03 naar 6950 ex. op 31/03 en 1360 ex. op 14/04. In mei en juni werden minder dan 200 watervogels in het Blankaartgebied genoteerd. Broedvogels en hun jongen werden hierbij niet meegerekend, hoewel het onderscheid met niet-broedvogels (overzomeraars, ruiers) niet altijd duidelijk te maken was.

Figuur 2. Maandelijks maxima van het totale aantal watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

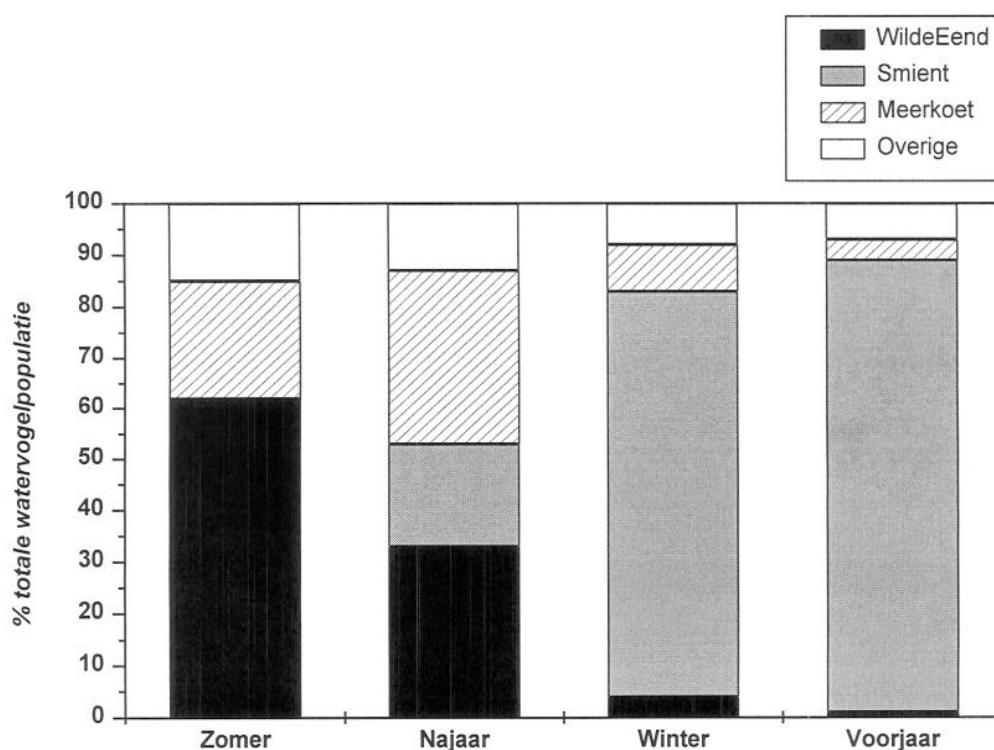
Figure 2. Monthly maximum numbers of waterfowl in the Blankaart area during the season 1995/96.

Soortensamenstelling

In Tabel 3 wordt voor de belangrijkste soorten een overzicht gegeven van de getelde aantallen. Voor elke soort werd het maandmaximum en het maandgemiddelde berekend. In Figuur 3 hebben we voor de vier seizoenen het procentueel aandeel van de belangrijkste soorten in de totale watervogelpopulaties berekend. Voor de seizoenen werd de volgende indeling gebruikt: zomer (juni-juli-augustus), najaar (september-oktober-november), winter (december-januari-februari) en voorjaar (maart-april-mei).

De numeriek talrijkste soort was de Smient (max. 25.330 ex.), op ruime afstand gevolgd door Meerkoet (max. 3023 ex.) en Wilde Eend (max. 2045 ex.). In alle seizoenen maakten deze drie soorten zelfs meer dan 85 % van het totaal aantal watervogels uit. De verhouding tussen de drie soorten was echter niet in de loop van het ganse jaar gelijk. In de zomerperiode was er een sterk overwicht van de Wilde Eend (62 %). Daarnaast was de Meerkoet in de zomer (23 %) en vooral in het najaar (34 %) één van de talrijkst aanwezige soorten. In de winterperiode en het vroege voorjaar (maart-april) maakte de Smient respectievelijk 79 en 88 % uit van het totale aantal watervogels. Andere soorten watervogels vertegenwoordigen steeds minder dan 5 % van de totale watervogelpopulatie.

Figuur 3. Seizoenale soortensamenstelling van de watervogelpopulatie in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken in 1995/96.

Figure 3. Seasonal species composition of the waterfowl population in the Blankaart area in 1995/96.

	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Fuut	28	42	26	23	26	32	24	44	40	25	17	12
	<i>27</i>	<i>35</i>	<i>22</i>	<i>19</i>	<i>24</i>	<i>27</i>	<i>20</i>	<i>25</i>	<i>34</i>	<i>23</i>	<i>11</i>	<i>11</i>
Aalscholver	117	165	100	<u>214</u>	<u>328</u>	<u>262</u>	<u>249</u>	<u>126</u>	<u>104</u>	68	97	55
	<i>89</i>	<i>139</i>	<i>91</i>	<i>195</i>	<i>290</i>	<i>247</i>	<i>195</i>	<i>115</i>	<i>104</i>	55	47	47
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	24	74	72	77	0	0	0
	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>15</i>	<i>43</i>	<i>67</i>	<i>20</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Kolgans	0	0	0	0	3	318	708	798	117	0	0	0
	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>196</i>	<i>455</i>	<i>373</i>	<i>39</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Bergeend	4	0	0	3	32	75	150	84	71	63	<20	<20
	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>20</i>	<i>47</i>	<i>81</i>	<i>68</i>	<i>67</i>	<i>41</i>	<i><20</i>	<i><20</i>
Smient	0	0	176	802	2960	13320	20420	25330	21657	6810	26	13
	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>68</i>	<i>558</i>	<i>2618</i>	<i>9336</i>	<i>18897</i>	<i>20970</i>	<i>15471</i>	<i>1849</i>	<i>17</i>	<i>10</i>
Krakeend	0	0	0	7	11	49	16	21	10	6	0	0
	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>4</i>	<i>8</i>	<i>30</i>	<i>15</i>	<i>13</i>	<i>6</i>	<i>3</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Wintertaling	3	63	136	136	438	599	582	57	77	51	1	0
	<i>2</i>	<i>33</i>	<i>81</i>	<i>81</i>	<i>282</i>	<i>359</i>	<i>404</i>	<i>47</i>	<i>39</i>	<i>25</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Wilde Eend	653	2000	1815	2045	1902	1023	1409	1386	59	60	10	?
	<i>418</i>	<i>1488</i>	<i>1787</i>	<i>1776</i>	<i>1902</i>	<i>1023</i>	<i>1136</i>	<i>564</i>	<i>47</i>	<i>55</i>	<i>10</i>	<i>?</i>
Pijlstaart	0	0	0	28	8	15	62	29	92	7	0	0
	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>15</i>	<i>4</i>	<i>10</i>	<i>33</i>	<i>18</i>	<i>57</i>	<i>4</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Slobeend	22	56	151	280	177	114	111	106	210	536	13	0
	<i>12</i>	<i>40</i>	<i>72</i>	<i>193</i>	<i>158</i>	<i>92</i>	<i>103</i>	<i>45</i>	<i>96</i>	<i>241</i>	<i>9</i>	<i>0</i>
Tafeleend	4	0	1	17	14	113	243	75	75	41	2	0
	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>89</i>	<i>172</i>	<i>48</i>	<i>62</i>	<i>15</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
Kuifeend	118	122	102	108	166	244	365	203	316	174	47	18
	<i>83</i>	<i>104</i>	<i>83</i>	<i>92</i>	<i>152</i>	<i>224</i>	<i>311</i>	<i>137</i>	<i>260</i>	<i>114</i>	<i>24</i>	<i>14</i>
Meerkoet	340	960	1790	2187	2400	3023	1491	1565	706	<5	<5	67
	<i>256</i>	<i>741</i>	<i>1394</i>	<i>2023</i>	<i>2170</i>	<i>2470</i>	<i>1422</i>	<i>1565</i>	<i>706</i>	<i><5</i>	<i><5</i>	<i>37</i>

Tabel 3. Maandmaxima (in vetjes) en maandgemiddelden (in cursief) van de belangrijkste soorten watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96 (slaapplaatstellingen zijn onderlijnd)

Table 3. Monthly maximum and average numbers of waterfowl species in the Blankaart area during the the season 1995/96 (roost counts underlined)

Soortbespreking

Voor de maandelijkse soortmaxima in de verschillende deelgebieden (spaarbekken, Blankaart, IJzer/IJzerbroeken, Put Nieuwkapelle en Handzamevallei) verwijzen we naar Bijlagen 1 tot 6. Hoewel ze niet verder besproken worden in dit rapport, zijn voor de volledigheid ook de resultaten van de steltloperstellingen in deze bijlagen opgenomen.

Roodkeelduiker *Gavia stellata*

Van 12/11 tot 18/11 pleisterde 1 ex. op de Put te Nieuwkapelle.

Dodaars *Tachybaptus ruficollis*

Gedurende het ganse seizoen werd de soort regelmatig waargenomen. Het ging telkens om zeer lage aantallen, maar ongetwijfeld werden soms enkele vogels over het hoofd gezien. Het maximum bedroeg 6 ex. op 17/12 en 14/04. De meeste waarnemingen gebeurden op het waterspaarbekken, maar af en toe werden ook enkele ex. gesignaleerd op de Blankaart, de IJzer, de Put te Nieuwkapelle en de bredere polderwaterlopen (o.a. Kemmelbeek).

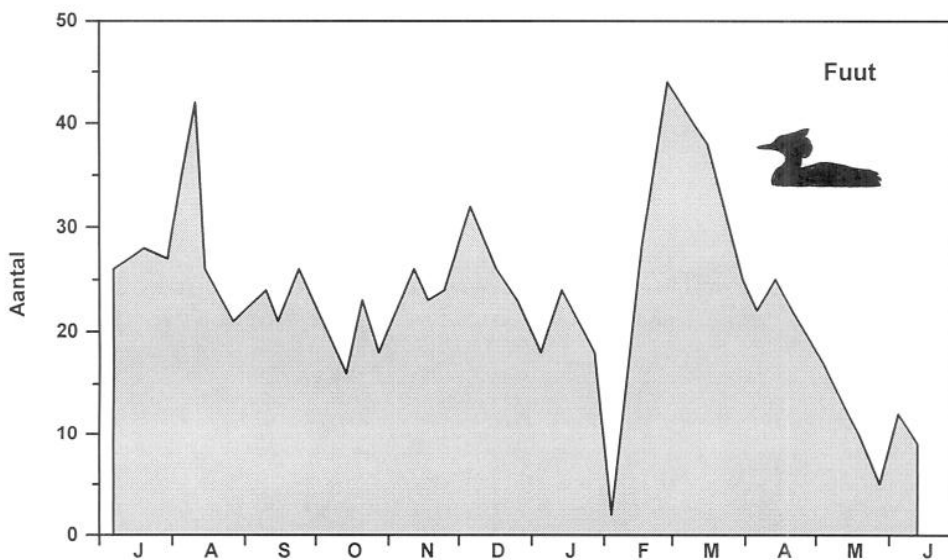
Fuut *Podiceps cristatus*

Van juli tot eind januari werden sterk fluctuerende aantallen genoteerd met gemiddeld zo'n 20 tot 25 vogels (Figuur 4). In juli en augustus ging het hoofdzakelijk om vogels die de slagpenrui doorbrachten het waterspaarbekken. In augustus was er tevens een korte, traditionele doortrekkie met 35 ex. op 05/08 en 42 ex. op 11/08. Tijdens de strenge vorst begin februari bleven slechts 2 ex. meer aanwezig. Onmiddellijk na de koudeperiode was er evenwel een snelle aantalsstijging die meteen de voorjaarstrek inluidde: 44 ex. op 28/02 en 40 ex. op 10/03. Vanaf de tweede helft van maart nam het aantal Futen geleidelijk af tot een 10-tal vogels die aanwezig bleven in de tweede helft van mei en in juni (broedvogels niet meegerekend).

Tot in september bleken bijna alleen op het waterspaarbekken groepjes niet-broeders voor te komen. Daarna werden geleidelijk ook meer Futen in andere gebieden waargenomen. Van oktober tot in februari werd de Put te Nieuwkapelle de belangrijkste pleisterplaats met maxima van 16 ex. op 12/11 en 15 ex. op 06/12. Op de Blankaart en de IJzer werden in die periode maximaal enkele vogels waargenomen. Daar kwam verandering in na de strenge vorst in februari. Vooral op de Blankaart verscheen een groot aantal Futen, o.a. 29 ex. op 28/02 en 19 ex. op 10/03. Het gaat om de grootste aantallen die de laatste 10 jaar in dit gebied zijn vastgesteld. In de loop van maart en april werden de aantallen hier weer wat kleiner (9 ex. op 14/04). Vanaf eind februari werden ook steeds meer Futen op de IJzer en het Ieperlee-kanaal gesignaleerd (> 10 ex.). Het ging hier bijna uitsluitend om plaatselijke broedvogels.

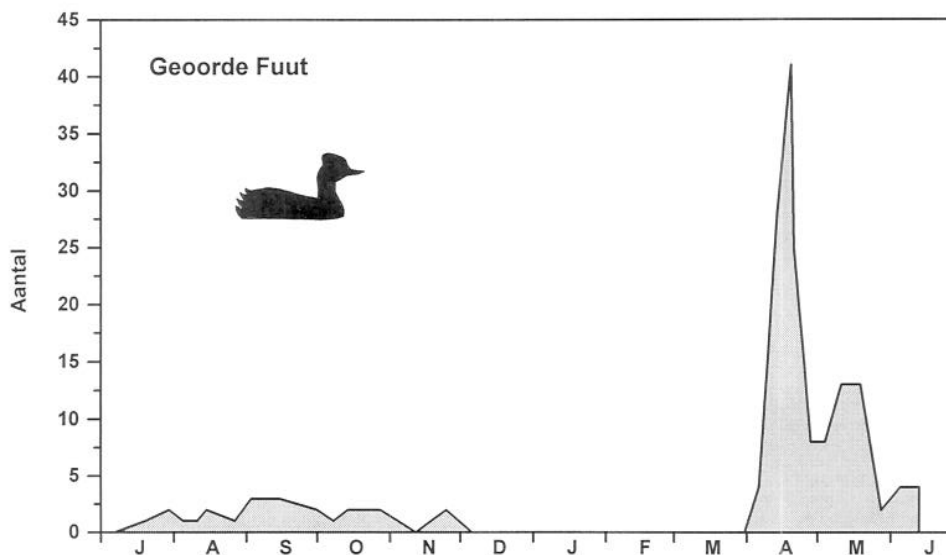
Kuifduiker *Podiceps auritus*

Er waren twee waarnemingen: telkens 1 ex. op het waterspaarbekken op 16/03 en 04/05.

Figuur 4. Aantalsverloop van de Fuut Podiceps cristatus in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 4. Seasonal pattern of Great Crested Grebe Podiceps cristatus in the Blankaart area during the season 1995/96

Figuur 5. Aantalsverloop van de Geoorde Fuut Podiceps nigricollis in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 5. Seasonal pattern of Black-necked Grebe Podiceps nigricollis in the Blankaart area during the season 1995/96

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

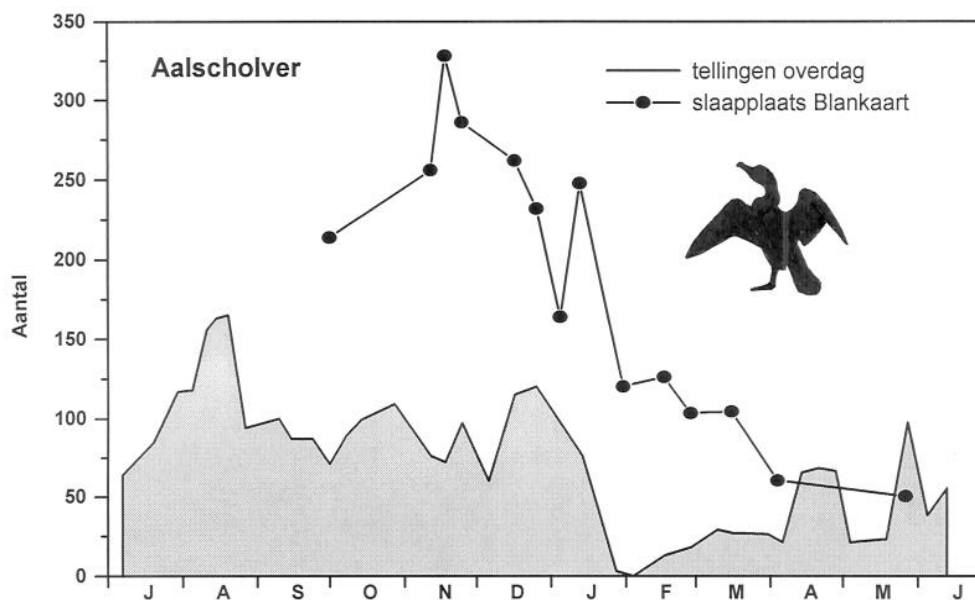
Van 20/07 tot 28/10 was de soort onafgebroken aanwezig op het waterspaarbekken met maximaal 3 tot 4 ex. (Figuur 5). Met uitzondering van 2 ex. op 25/11 werden in de echte winterperiode geen Geoorde Futen waargenomen in het Blankaartgebied. Vanaf begin april werd de voorjaarsstrek merkbaar. Een snelle toename leidde tot pieken van 32 ex. op 15/04 en 25 ex. op 21/04, meteen de hoogste aantallen die hier ooit werden waargenomen. Tot ver in mei bleef het aantal vogels op een hoog peil (o.a. nog 13 ex. op 11/05 en 19/05). De 4 vogels die ook nog in juni aanwezig waren, betroffen waarschijnlijk overzomeraars.

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

Reeds in de zomerperiode nam het aantal pleisterende Aalscholvers in het gebied opvallend toe van 64 ex. op 07/07 tot 165 ex. op 20/08 (Figuur 6). Opvallend was dat deze toename zich niet doorzette in de daaropvolgende maanden. De traditionele najaarspiek in oktober-november bleef uit. Enkele maxima in het winterhalfjaar waren 109 ex. op 28/10 en 120 ex. op 26/12. Een dieptepunt werd bereikt tijdens de vorstperiode eind januari-begin februari toen overdag nauwelijks een tiental vogels in het Blankaartgebied vertoefden (weinig open water beschikbaar). In het voorjaar werden meestal enkele 10-tallen niet-broeders geteld, met een korte piek van 97 ex. op 28/05.

Tijdens de dag werden de meeste Aalscholvers waargenomen op het waterspaarbekken (max. 165 op 20/08). De aanwezige aantallen schommelen hier evenwel heel sterk naargelang het tijdstip van de dag. Vooral tegen de avond verzamelen zich heel wat exemplaren op het spaarbekken, om dan later gezamenlijk naar de slaappleaats op de Blankaart te trekken. Op de Blankaart waren meestal niet meer dan een 20-tal ex. aanwezig (slaappleaats niet meegerekend). Daarnaast kunnen elke dag kleine groepjes foeragerende en rustende Aalscholvers gezien worden op de IJzer en bredere polderwaterlopen. Opmerkelijk was de grote groep van 103 ex. die op 17/12 foerageerde op de Put te Nieuwkapelle.

Op het eiland van De Blankaart is reeds sinds de jaren '70 een slaappleaats van Aalscholvers aanwezig. Vogels die tijdens de dag ruim verspreid in de IJzervallei en de Westhoek voorkomen, komen hier de nacht doorbrengen. Een eerste slaappleaatsstelling op 07/07 leverde 94 ex. op, waaronder wellicht veel plaatselijke broedvogels en hun vliegvlugge jongen. Van begin oktober tot midden januari werden bijna steeds meer dan 200 ex. geteld, met uitschieters op 18/11 (328 ex.) en 25/11 (286 ex.) (zie ook Figuur 6). In de tweede helft van januari vond een halvering van de Aalscholverpopulatie plaats die mogelijk ook in verband stond met de strenge vorst in die periode: van 249 ex. op 14/01 tot 120 ex. op 31/01. Met de dooi in de laatste decade van februari werden onmiddellijk de eerste nesten in de broedkolonie bezet, maar tot ver in maart bleven nog een 100-tal niet-broeders de slaappleaats bezoeken. Ook op 04/04 en 27/05 werden op de slaappleaats nog 50 tot 60 - vooral onvolwassen - Aalscholvers geteld.

Figuur 6. Aantalsverloop van de Aalscholver *Phalacrocorax carbo* in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 6. Seasonal pattern of Cormorant *Phalacrocorax carbo* in the Blankaart area during the season 1995/96 (grey: day counts, line: roost counts)

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

De eerste waarnemingen gebeurden op 09/09: 2 ad. op De Blankaart te Woumen en 2 ad./1 juv. te Reninge. Daarna waren tot begin mei permanent Knobbelzwanen aanwezig in de IJzerbroeken. Het ging echter om relatief kleine aantallen. Van midden december tot midden februari werden verspreid over het ganse studiegebied regelmatig meer dan 10 ex. genoteerd. De maxima deden zich voor tijdens de koudegolf in de eerste decade van februari: 17 ex. op 04/02 en 15 ex. op 11/02. De strenge vorst eiste trouwens ook enkele slachtoffers; op 11/02 werden 2 ex. dood aangetroffen in het Merkembroek. Vanaf 11/05 was een paar dat een mislukte broedpoging ondernam aanwezig op de Put te Nieuwkapelle.

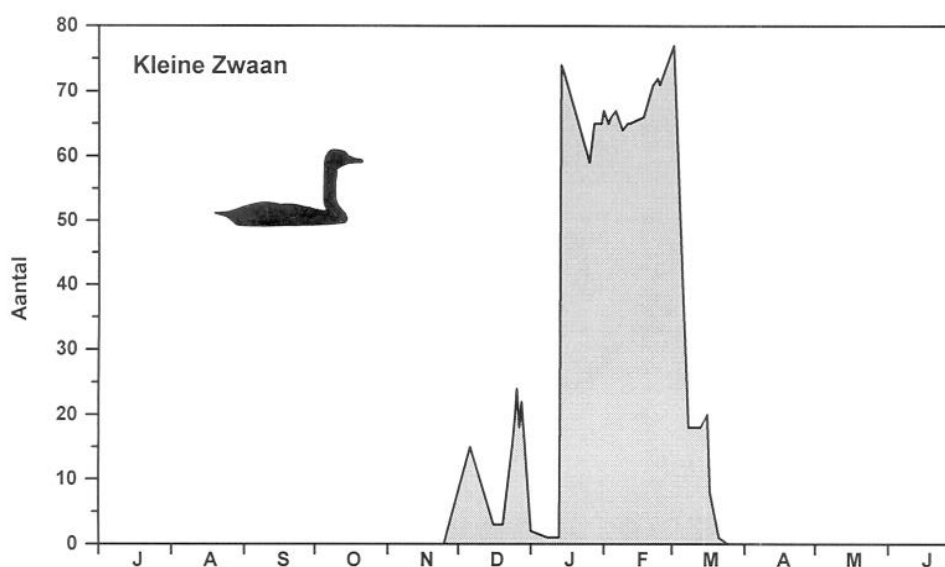
De zwanen pleisterden meestal in de omgeving van het waterspaarbekken (Merkembroek, Rhillebroeken) of op de Put te Nieuwkapelle. In de broeken te Reninge-Noordschote waren waarnemingen veel schaarser.

Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

In december werden op verschillende plaatsen kleine groepjes gesignaleerd, maar de vogels bleven nergens lang pleisteren. De eerste waarneming dateert van van 06/12 (11 ad./4 juv. in de Rhillebroeken), gevolgd door meldingen van 2 ad. en 1 juv. op 16/12 en 20/12. Op 24/12 en 27/12 zaten 10 ad. en 5 juv. te Stavele, terwijl in dezelfde periode regelmatig Kleine

Zwanen werden gesignaleerd in de Handzamevallei (15 ad./4 juv. op 25/12, 2 ad./3 juv. op 26/12 en 27/12). Op 28/12 kwamen 22 ex. slapen op de Put te Nieuwkapelle. In de eerste decade van januari waren er nauwelijks waarnemingen.

Op 14/01 verscheen een grote groep van 73 ex. (waaronder 16 juv.) in de broeken te Beveren-Stavele. Vanaf die datum tot begin maart werden in de IJzerbroeken steeds tussen 64 en 77 ex. geteld. Het aandeel juvenielen bedroeg 20 tot 22 %. Van 26/01 tot 06/02 - tijdens de strengste koudeperiode - zaten de Kleine Zwanen steeds op of nabij de Put te Nieuwkapelle. Een wak zorgde ervoor dat de vogels hier regelmatig konden drinken, terwijl er gevoerageerd werd op enkele graslanden en akkers tussen de IJzer en de zandwinningsput. Na de vorstperiode trokken de Kleine Zwanen weer naar de meer traditionele pleisterplaatsen. Op 09/02 zat de zwanen in de broeken te Merkem, en vervolgens afwisselend in het Westbroek te Reninge en in de broeken te Beveren/Stavele. 's Nachts kwamen de vogels wel nog slapen op de Put te Nieuwkapelle. De laatste waarneming van de grote groep vond plaats op 02/03 (77 ex.). Nadien werden enkel nog kleinere groepjes waargenomen in de Handzamevallei: 18 ex. te Beerst op 08/03 en 13/03, 20 ex. op 16/03, 8 ex. op 17/03 en nog een laat ex. op 21/03. In april lag er een dood exemplaar in het Merkembroek (doodsoorzaak onbekend).

*Figuur 7. Aantalsverloop van de Kleine Zwaan *Cygnus columbianus* in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.*

Figure 7. Seasonal pattern of Bewick Swan *Cygnus columbianus* in the Blankaart area during the season 1995/96

Grauwe Gans *Anser anser*

De meeste waarnemingen hadden betrekking op de halfwilde populatie op en rond De Blankaart. Na afloop van het broedseizoen en de ruiperiode - waarin de vogels zeer onopvallend en teruggetrokken leven - groepeerden de vogels zich weer in de loop van de maand juli. Op 08/07 en 23/07 werden op de Blankaartvijver respectievelijk 116 ex. en 138 ex. geteld. Daarna namen de aantallen geleidelijk toe: 144 ex. op 09/09, 174 ex. op 14/10 en 202 ex. op 13/11. Die toename laat vermoeden dat deze verwilderde ganzen het gezelschap kregen van echte wilde exemplaren. Tot ver in januari leverden tellingen in het Blankaartgebied bijna steeds tussen 180 en 200 ex. op. Bij deze groep Grauwe Ganzen waren ook steeds een aantal witte, verbasterde ganzen aanwezig, variërend van 27 tot 37 ex.. In de loop van februari viel de groep ganzen geleidelijk uiteen in kleinere groepjes en territoriale broedparen.

Meer aandacht verdienen de 'wilde' Grauwe Ganzen die in de IJzerbroeken werden waargenomen. In het najaar waren de meeste meldingen traditioneel beperkt tot overtrekkende groepen. Dagen met massale trek naar het zuiden - zoals in sommige vorige jaren vastgesteld - waren er echter niet. Trekwaarnemingen waren er op 12/11 (53 ex.), 13/11 (61 + 52 ex.) en 06/12 (28 ex.). Tijdens de voorjaartrek waren er traditioneel meer meldingen van Grauwe Ganzen. Op 04/02 trokken reeds 54 ex. over. Vanaf 11/02 tot in de eerste decade van april werden op elke telling ook kleine groepjes pleisteraars genoteerd. Enkele maxima voor de volledige IJzerbroeken waren: 111 ex. op 11/02, 74 ex. op 21/02, 147 ex. op 02/03 en 125 ex. op 03/03. De belangrijkste pleisterplaatsen waren gelegen in het Merkembroek (max. 82 ex. op 11/02), Noordschotebroek (max. 97 ex. op 29/02) en Westbroek (max. 35 ex. op 25/02). De laatste gegevens betroffen een groep van ca. 54 ex. te Merkem van 04 tot 06/04, en 10 ex. in het Westbroek op 29/04. Ook in de Handzamevallei waren er enkele voorjaarswaarnemingen. Op 17/03 pleisterden 65 ex. te Beerst en trokken er 115 + 27 ex. NO.

Rietgans *Anser fabalis*

Op 31/01 werd de eerste waarneming verricht: 36 exemplaren, behorend tot de (onder)soort *rossicus* (Toendrarietgans), op het spaarbekken te Merkem. Hoewel het aantal aanwezige vogels bijna elke week lichtjes varieerde, was het vermoedelijk ditzelfde groepje dat aanwezig bleef tot begin maart (o.a. 32 ex. op 04/02, 30 ex. op 11/02, 37 ex. op 17/02, 34 ex. op 22/02, 39 ex. op 28/02 en 32 ex. op 03/03). Af en toe splitste de groep Rietganzen zich op, en werden verspreid over de IJzerbroeken kleinere aantallen aangetroffen. De vogels verbleven bijna steeds in de Rhillebroeken te Woumen of in het Merkembroek. Op 25/02 werden 12 ex. waargenomen in het Westbroek te Reninge.

Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchos*

Op 06/12 werd een eerste exemplaar opgemerkt in de Rhillebroeken te Woumen. Tussen 16/12 en 17/02 werd een groepje van 7 ex. zeer regelmatig waargenomen in de broeken te Woumen-Merkem. Af en toe pleisterden er in deze periode echter ook grotere aantallen, o.a. 121 ex. in de Rhillebroeken (en later op de dag nabij de Put te Nieuwkapelle) op 17/12, en 28 ex. in het Merkembroek op 06/02. Deze grotere groepjes bleven echter nooit meer dan één dag aanwezig. Opmerkelijk was de plotse toename in de laatste decade van februari, die het gevolg

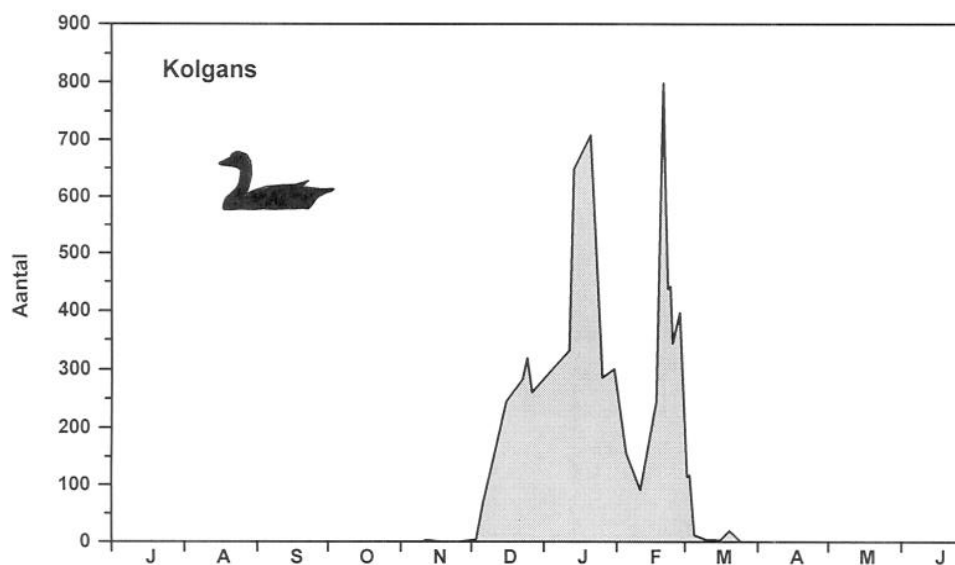
was van sneeuwval en koude in Nederland en Denemarken. Op 21/02 werden verspreid over de IJzerbroeken 194 ex. geteld (waarvan 142 in het Merkembroek). In de daaropvolgende dagen namen de aantallen weer af: 119 ex. op 22/02, 47 ex. op 23/02, 31 ex. op 24/02, en toch weer 79 ex. op 25/02. De laatste meldingen hadden betrekking op 11 ex. te Reninge op 15/03 en 1 ex. op de Blankaart op 16/03.

De soort werd tevens twee keer opgemerkt in de Handzamevallei te Werken: 5 ex. op 17/02 en 6 ex. op 17/03. Op 03/03 werd een groep van 202 ex. gesignaleerd in het weidcomplex tussen Lampernisse en Kaaskerke.

Kolgans *Anser albifrons*

De eerste Kolganzen werden waargenomen op 12/11 (3 ex. in de Rhillebroeken). Vooral in de loop van december namen de aantallen snel toe: 68 ex. op 06/12, 245 ex. op 16/12, 282 ex. op 20/12 en 318 ex. op 25/12 (zie ook Figuur 8). De weiden langs de Steenbeek te Merkem vormden steeds het belangrijkste pleistergebied. Een volgende aantalsstijging deed zich voor in de tweede decade van januari waarbij de aantallen opliepen van 332 ex. op 12/01 tot 649 ex. op 14/01 en 708 ex. op 21/01. Vooral in het begin van deze periode werden ook veel overtrekkende groepjes waargenomen. Lang bleven de meeste Kolganzen echter niet pleisteren; op 26/01 was hun aantal opnieuw gedaald tot 285 ex.. Op 11/02 werden nog slechts 91 ex. geteld.

Plots veranderende weersomstandigheden (vooral in Nederland) in de tweede helft van februari zorgden evenwel voor een nieuwe, late influx: 225 ex. op 17/02, 244 ex. op 18/02 en het wintermaximum van 798 ex. op 21/02. Meestal pleisterden de ganzen in de onmiddellijke omgeving van de Blankaart (o.a. langs de Steenbeek) of in het Merkembroek, maar op 21/02 zaten toch ook ruim 400 ex. in het Westbroek te Reninge.

Figuur 8. Aantalsverloop van de Kolgans *Anser albifrons* in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 8. Seasonal pattern of White-fronted Goose *Anser albifrons* the Blankaart area during the season 1995/96

Onmiddellijk na de nieuwe winterpiek vertrokken veel Kolganzen al opnieuw naar het noorden. Op 28/02 werden nog 396 ex. geteld, afnemend tot 117 ex. op 03/03 en 12 ex. op 05/03. De allerlaatste melding betrof 50 ex. in het Merkembroek op 20/03.

Kolganzen waren iets talrijker aanwezig dan in vorige winters, maar van een grote toevloed zoals in de strenge winters van de jaren '80 (tot max. 8810 ex. in 1985/86) was geen sprake.

Brandgans *Branta leucopsis*

Reeds van in juli werden regelmatig twee verwilderde exemplaren waargenomen op en rond de Blankaart te Woumen. Op 16/12 kregen ze gezelschap van 3 nieuwe Brandganzen - al of niet van wilde oorsprong. Dit groepje van 5 werd tot ver in februari vrijwel wekelijks waargenomen. In de laatste decade van februari deed zich een uitzonderlijke influx voor waarbij volgende totaalaantallen genoteerd werden: 359 ex. op 21/02, 456 ex. op 22/02, 454 ex. op 23/02 en daarna opnieuw afnemend tot 381 ex. op 24/02 en 103 ex. op 25/02. De vogels pleisterden steeds in het Merkembroek. De laatste meldingen van wilde Brandganzen betroffen 68 ex. op 02/03 en 58 ex. op 03/03.

Canadese Gans *Branta canadensis*

Deze verwilderde soort die in Vlaanderen (vooral Oost-Vlaanderen en Antwerpen) een opmerkelijke opmars kent, werd slechts sporadisch waargenomen in het Blankaartgebied. Groepjes werden waargenomen op de Blankaart te Woumen (7 ex. op 30/07) en het Spaarbekken te Merkem (6 ex. op 28/12). Van begin maart tot begin april werden regelmatig 1 tot 2 tamme exemplaren gezien in de omgeving van de Blankaart en de broeken nabij Diksmuide.

Indische Gans *Anser indicus*

Af en toe werden 2 (ontsnapte) ex. waargenomen in de omgeving van De Blankaart, vaak in het gezelschap van de verwilderde Grauwe Ganzen. Beide vogels waren vliegvlug en bleven wellicht het ganse seizoen 1995/96 aanwezig.

Nijlgans *Alopochen aegyptiacus*

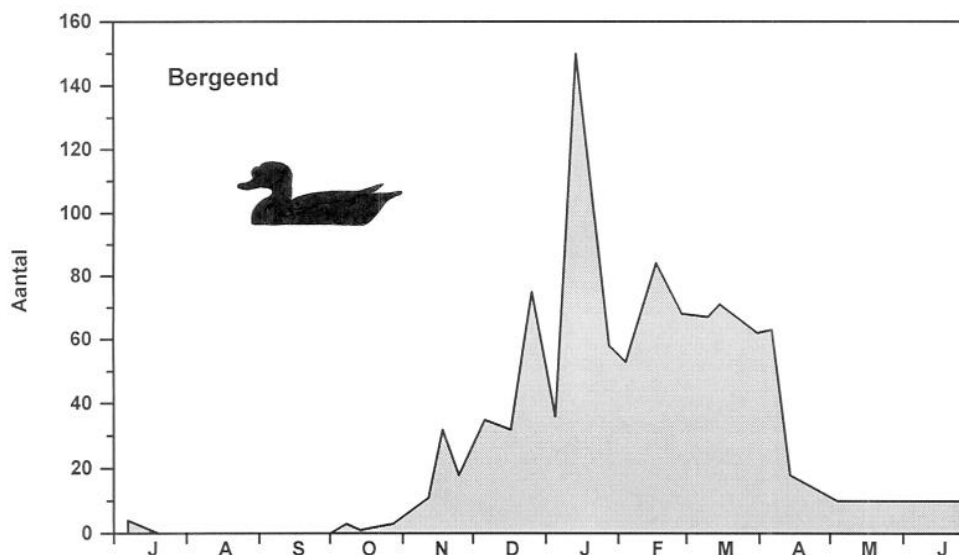
Vanaf eind juli verbleven een 9-tal ex. op en rond De Blankaart te Woumen. Het ging om een plaatselijk broedkoppel en hun vliegvlugge jongen. In het voorjaar en de zomer waren er verschillende territoriale koppels in het Blankaartgebied aanwezig.

Bergeend *Tadorna tadorna*

Het seizoensale aantalsverloop is weergegeven in Figuur 9. Van midden juli tot begin oktober werden geen Bergeenden waargenomen in het gebied. Volwassen (broed)vogels trekken in de loop van mei-juni naar de ruigebieden (o.a. Duitse Bocht, Westerschelde), en begin juli trekken ook de vliegvlugge juveniele vogels weg naar andere gebieden.

In de eerste decade van oktober verscheen de soort opnieuw in het Blankaartgebied, maar pas in november was er sprake van een echte aantalsstijging tot maxima van 75 ex. op 26/12 en 150 ex. op 14/01. Vorstperioden begin januari en eind januari-begin februari hadden telkens een tijdelijke afname tot gevolg. Midden februari werden opnieuw 84 ex. geteld. Daarna bleef het aantal Bergeenden tot de eerste decade van april op een vrij constant niveau van 60 tot 70 ex.. Op 14/04 waren slechts 18 ex. meer aanwezig. In mei en juni bleven - naast de broedvogels - her en der kleine groepjes niet-broeders aanwezig (in totaal wellicht een 20-tal vogels).

Bergeenden kwamen over het algemeen vrij verspreid voor in het studiegebied. Het waterspaarbekken te Merkem fungeerde soms als rustgebied (o.a. 31 ex. op 18/11). De IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug is vooral aantrekkelijk bij lage waterpeilen (brede slikranden) en tijdens vorstperioden (open water); maxima hier waren 21 ex. op 06/12, 40 ex. op 26/12 en 41 ex. op 07/01. De soort werd tevens over de gehele IJzerbroeken aangetroffen, van het Diksmuidebroek tot in Stavele/Beveren. De grootste aantallen werden genoteerd in het Noordschotebroek (max. 52 ex. op 07/01), het Merkembroek (max. 46 ex. op 14/01) en de Rhillebroeken (max. 41 ex. op 17/02).

*Figuur 9. Aantalsverloop van de Bergeend *Tadorna tadorna* in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.*

Figure 9. Seasonal pattern of Shelduck *Tadorna tadorna* in the Blankaart area during the season 1995/96

Wanneer we de éénmalige piek van 150 ex. even buiten beschouwing laten, kunnen we stellen dat het aantal Bergeenden in 1995/1996 (meestal 60-70 ex.) aan de lage kant was. Vooral ten opzichte van 1994/1995 - toen een tijdlang ca. 500 vogels in het Blankaartgebied verbleven - was er een sterke aantalsafname. De relatief lage aantallen tijdens de afgelopen winter hebben vooral te maken met het ontbreken van overstromingen en de strenge weersomstandigheden.

Smient *Anas penelope*

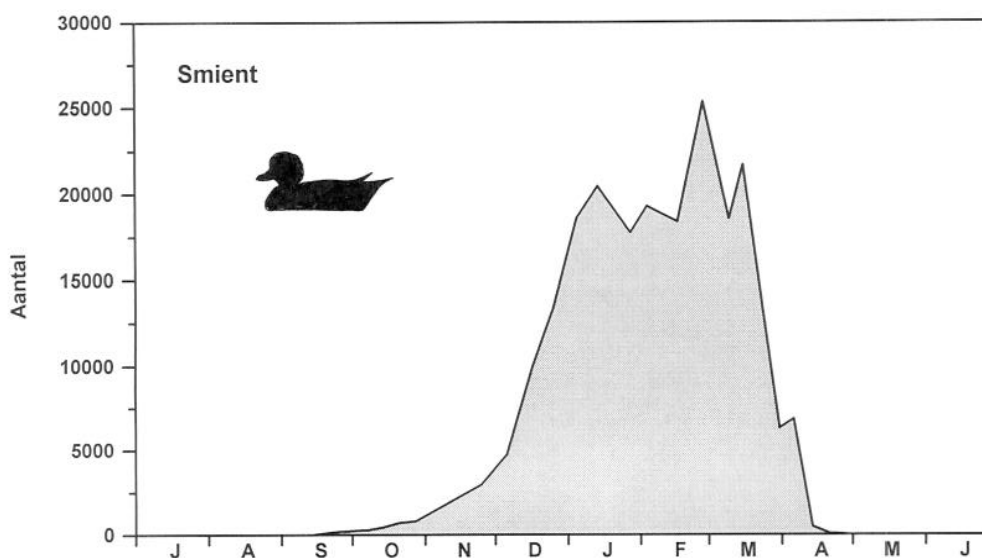
De eerste paar Smienten werden waargenomen op 03/09. Begin oktober was hun aantal reeds opgelopen tot ruim 200 (Figuur 10). In oktober en november was er een eerder geringe toename tot 2960 ex. op 25/11. Daarna stegen de aantallen echter zeer snel: 9949 ex. op 17/12, 13.320 ex. op 26/12, 18.570 ex. op 05/01 en 20.420 ex. op 14/01. Tot in de tweede decade van februari bleef de populatie op een vrij constant niveau van 18.000 tot 20.000 vogels. Onmiddellijk na de strenge vorstperiode in februari werd het wintermaximum bereikt: 25.330 ex. op 28/02. De Smienten bleven merkkelijk langer pleisteren in het Blankaartgebied dan tijdens voorgaande, zachtere winters. Op 16/03 werden nog steeds 21.657 ex. geteld. De terugkeer naar de noordelijke broedgebieden zette zich pas in in de laatste decade van maart, maar gebeurde wel zeer snel. Op 06/04 pleisterden nog slechts 6810 ex., afnemend tot 476 ex. op 14/04 en 75 ex. op 21/04. Daarna werden tot begin juni nog regelmatig een 10 tot 15-tal Smienten geteld, zelfs nog 26 ex. op 11/05. Het ging hier vermoedelijk vooral om vogels in een slechte conditie.

Tijdens de tellingen verbleven bijna steeds 90 tot zelfs meer dan 95 % van alle Smienten op het waterspaarbekken. Het grootste aantal hier bedroeg 24.200 ex. op 28/02. Op de Blankaart werden zelden meer dan enkele honderden vogels aangetroffen; maxima waren 1820 ex. op 05/01 en 2530 op 17/02. Ook in de IJzerbroeken pleisterden overdag weinig tot geen Smienten. Alleen tijdens strenge vorst foerageerden grote groepen in de onmiddellijke nabijheid van het spaarbekken, waarbij de vogels voortdurend aan en af vlogen. Zo pleisterden o.a. 2700 ex. in het Merkembroek op 28/01. Een kleinere groep van 200 tot 300 Smienten verzamelde zich eind januari-begin februari ook rond een wak in de Houtensluisvaart nabij het waterzuiveringsstation. Door het ontbreken van overstromingen werden vrijwel nooit Smienten opgemerkt in de broeken van Noordschote en Reninge (max. 160 ex. in het Westbroek op 10/03) of in de Handzamevallei (max. 100 ex. op 26/12).

In vergelijking met vorige winters kan het aantal overwinterende Smienten in 1995/1996 behoorlijk hoog genoemd worden. In de laatste tien jaar deden alleen de winters 1993/1994 en 1994/1995 beter, wat toen uiteraard in verband stond met de uitzonderlijke overstromingen in de IJzerbroeken.

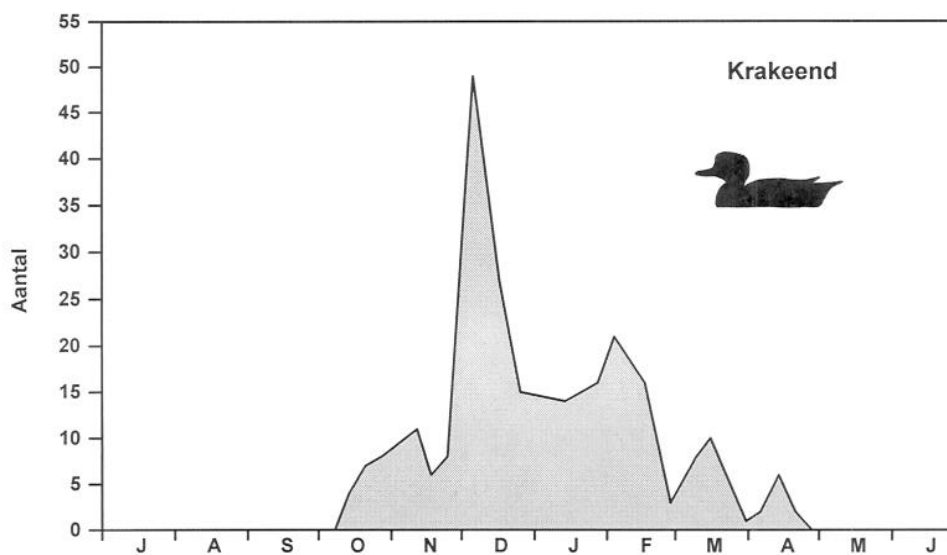
Krakeend *Anas strepera*

De eerste Krakeenden werden geteld op 14/10 (4 ex.) (Figuur 11). Tot eind november werden kleine aantallen waargenomen die varieerden tussen 6 en 11 vogels. In de eerste decade van december werd een piek genoteerd met 49 ex. op 06/12 en nog 27 ex. op 17/12. Daarna viel het aantal Krakeenden terug tot 10 à 15 vogels. Ook tijdens de strenge vorstperioden in januari en februari bleef deze nochtans vorstgevoelige soort aanwezig, met op 04/02 zelfs 21 ex..

Figuur 10. Aantalsverloop van de Smient Anas penelope in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 10. Seasonal pattern of Wigeon *Anas penelope* in the Blankaart area during the season 1995/96

Figuur 11. Aantalsverloop van de Krakeend Anas strepera in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 11. Seasonal pattern of Gadwall *Anas strepera* in the Blankaart area during the season 1995/96

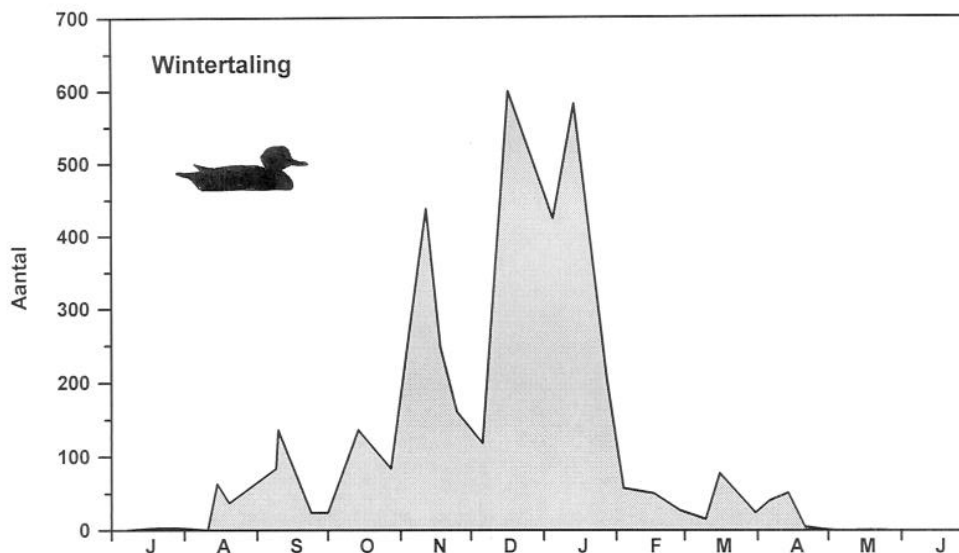
Vanaf eind februari was er vervolgens een duidelijke afname en werd de kaap van 10 vogels niet meer overschreden. De laatste waarneming dateert van 21/04.

Het spaarbekken te Merkem vormde de belangrijkste pleisterplaats met maximum 48 ex. op 06/12. Onregelmatig werden kleine aantallen gezien op de Blankaart, o.a. 12 op 15/01 en 5 op 14/01. Tijdens de vorstperioden verzamelden zich ook een aantal Krakeenden in het wak in de Houtensluisvaart nabij het waterzuiveringsstation (bv. 9 ex. op 31/01 en 14 op 04/02). Door het ontbreken van overstromde en drassige graslanden werden weinig Krakeenden opgemerkt in de IJzerbroeken (o.a. 5 ex. in de Rhillebroeken op 10/03 en 4 ex. te Noordschote op 16/03).

Het aantal overwinterende Krakeenden in 1995/1996 was vergelijkbaar met de aantallen tijdens de meeste voorgaande winters. Alleen in de periode 1989-1992 pleisterden merklijk grotere aantallen op het spaarbekken te Merkem toen zich daar een massale groei van darmwieren voordeed.

Wintertaling *Anas crecca*

Wintertalingen waren in het Blankaartgebied aanwezig vanaf begin augustus (Figuur 12). Tot in november werden zelden meer dan enkele tientallen vogels geteld (max. 136 ex. op 10/09 en 14/10). De plotse toename in november (438 ex. op 12/11) was van korte duur. Tijdens de eerste vorstperiode begin december liep het aantal Wintertalingen terug tot amper een 100-tal vogels.

Figuur 12. Aantalsverloop van de Wintertaling Anas crecca in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 12. Seasonal pattern of Teal *Anas crecca* in the Blankaart area during the season 1995/96

Van midden december tot midden januari werden de hoogste aantallen van de winter opgetekend: 599 ex. op 17/12 en 582 ex. op 13/01. Daarna zorgde de aanhoudende vorst echter opnieuw voor een afname: nog 205 ex. op 28/01 en 57 ex. op 04/02. De dooi bracht geen verandering in deze situatie en de aantallen bleven uitzonderlijk laag in maart (max. 77 ex. op 16/03). Vanaf midden april werden slechts enkelingen meer waargenomen.

Traditioneel verbleven de meeste Wintertalingen in het Blankaart-reservaat waar ze zich bij voorkeur ophouden in de rietkragen en het wilgenbroekbos. Dit maakt het tellen van deze soort soms zeer moeilijk, en op bepaalde tellingen zijn de aantallen zeker enigszins onderschat. Het spaarbekken te Merkem is minder in trek en herbergde zelden meer dan 20 ex., o.a. 48 ex. op 28/10 en 31/11. Op 17/12 werden hier uitzonderlijk 370 ex. geteld, op een ogenblik dat De Blankaart grotendeels toegevroren was. Enkele tientallen vogels werden regelmatig waargenomen op de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug (vooral in de dichtgeslibde oude IJzerarm tegen Diksmuide): o.a. 30 ex. op 06/12 en 36 ex. op 14/01. In de IJzerbroeken werden overdag alleen in het voorjaar kleine groepjes aangetroffen, ondermeer 37 ex. te Noordschote op 16/03 en 30 ex. in de Rhillebroeken op 06/04. Ook in de Handzamevallei leverden tellingen meestal slechts enkele tientallen ex. op, met uitzondering van de regenrijke periode eind december (o.a. 220 ex. op 26/12).

De winter 1995/1996 leverde voor de Wintertaling de laagste aantallen op van de laatste tien jaar. Vooral het droge en koude karakter van deze winter kan als belangrijkste oorzaak naar voor geschoven worden.

Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

In juli en de eerste helft van augustus werden in het Blankaartgebied meestal slechts enkele honderden Wilde Eenden geteld (Figuur 13). De aantallen liepen op van 180 ex. op 07/07 tot 975 ex. op 12/08. In die periode verbleven echter ook grote groepen sterk verspreid over de IJzerbroeken en akkergebieden in de omgeving. Het tellen van deze vogels is evenwel onmogelijk door de voortdurende verplaatsingen en het grote verspreidingsareaal.

Zoals gewoonlijk veroorzaakte de opening van de jacht midden augustus grote veranderingen in de verspreiding van de soort. De vogels concentreerden zich vooral in het natuurreservaat de Blankaart, waar de aantallen in één dag meer dan verdubbelden. Op 15/08 werden hier bij benadering ca. 2000 vogels geteld. Tot midden december bleven de aantallen schommelen tussen 1500 en 2000 ex.. Maxima waren 2045 ex. op 08/10, 1903 ex. op 14/10 en 1902 ex. op 25/11. In de loop van december en januari nam het aantal Wilde Eenden af tot slechts een 1000-tal ex.. Tijdens de vorstperiode eind januari-begin februari werden weer duidelijk meer eenden geteld (1409 op 28/01 en 1386 op 04/02), waarschijnlijk omdat vogels uit de verdere omgeving op zoek naar open water hier hun toevlucht zochten.

Gedurende de daaropvolgende dooiperiode zakte het aantal vogels in één keer tot 323 ex. op 17/02 en 102 ex. op 28/02. Vanaf maart werden slechts enkele tientallen vogels meer waargenomen, vermoedelijk vooral plaatselijke broedvogels.

Van midden augustus (opening jacht) tot oktober verbleven nagenoeg alle Wilde Eenden op de Blankaartvijver. Enkele maximaantallen waren ca. 2000 ex. op 15/08, 1750 op 03/09, 1815 op 09/09 en 1750 op 08/10. Op het spaarbekken van Merkem verschenen pas in de loop

van oktober noemenswaardige aantallen, o.a. 252 ex. op 14/10 en 392 ex. op 25/11. Occasioneel werden hier soms ook hogere aantallen genoteerd. Vooral bij hevige verstoring op de nabijgelegen Blankaart vliegen de meeste eenden naar het spaarbekken (o.a. 1245 ex. op 28/10). Ook wanneer de Blankaartvijver dichtvroom (met ook verstoring door schaatsters) werden vrijwel alle Wilde Eenden aangetroffen op het spaarbekken, bv. 1152 op 28/01 en 1318 op 04/02. Op de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug werden meestal ca. 100-150 Wilde Eenden geteld: 148 op 18/11, 189 op 17/12, 149 op 13/01 en 112 op 17/02. Toen de IJzer helemaal dichtvroom eind januari, verdween de soort hier tijdelijk. Wel werden toen enkele tientallen vogels aangetroffen bij een wak in de Houtensluisvaart: 69 op 28/01 en 68 op 04/02. Op de put van Nieuwkapelle werden maximaal 30 ex. geteld op 06/12.

Het aantal Wilde Eenden in 1995/1996 was bijzonder laag, en bereikte een dieptepunt in tien jaar tellingen. Het lijkt er trouwens meer en meer op dat er zich sinds het midden van de jaren '80 een gestage afname over langere termijn voordoet.

Pijlstaart *Anas acuta*

Het seizoensverloop van de Pijlstaart vertoont een grillig patroon met grote fluctuaties (Figuur 14). Begin oktober werden de eerste exemplaren opgemerkt. Met maxima van 25 ex. op 08/10 en 28 ex. op 28/10 bleven de aantallen aan de lage kant. Na de vorst van begin januari was er merkelijke aantalsstijging tot 62 ex. op 14/01. Nieuwe vorst eind januari leidde echter al even vlug tot een afname van de aantallen. Vanaf eind februari werd de voorjaarsstrek merkbaar. Op 16/03 werd een kortstondige piek bereikt van 92 ex.. In april bleef het aantal Pijlstaarten onder de 10 vogels. Eén koppel bleef pleisteren tot eind mei, maar kwam niet tot broeden.

De meeste Pijlstaarten werden geteld op het waterspaarbekken. De hoogste aantallen hier waren 60 ex. op 14/01 en 45 ex. op 10/03. Op de Blankaart ging het meestal slechts om enkelingen. Het maximumaantal betrof 11 ex. op 05/01. Door het achterwege blijven van overstromingen, werden nauwelijks Pijlstaarten gezien in de IJzerbroeken. De grootste groepjes waren 41 ex. te Noordschote en 19 ex. in het Westbroek te Reninge, telkens op 16/03.

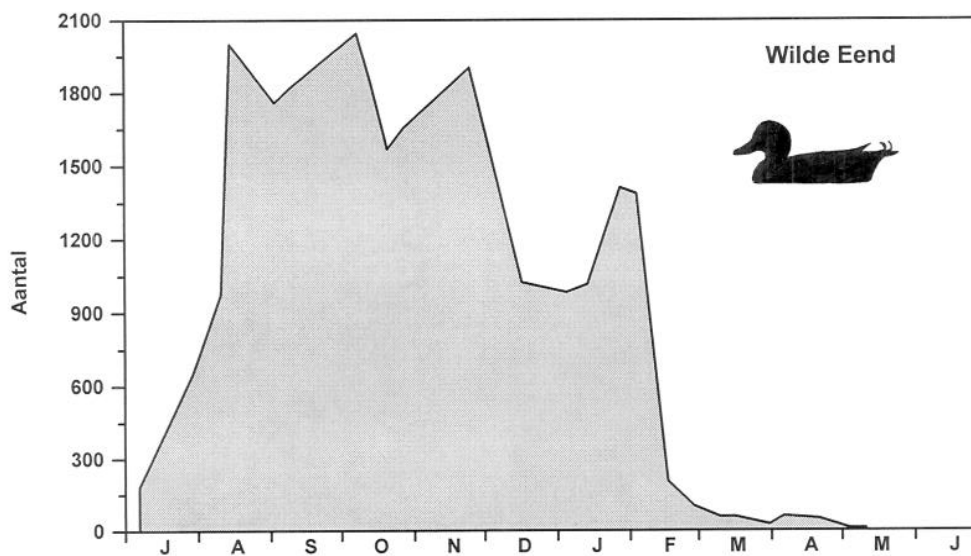
Het winterhalfjaar 1995/1996 was duidelijk één van de minder goede seizoenen van de Pijlstaart, zeker in vergelijking met de zachte en zeer natte winters 1993/1994 en 1994/1995.

Zomertaling *Anas querquedula*

Tijdens de najaarstrek werd de soort regelmatig waargenomen op de Blankaart, maar slechts zelden ging het om meer dan 3 ex.. Alleen in augustus werden iets grotere groepjes genoteerd: 14 ex. op 12/08 en 32 ex. op 20/08. Er waren enkele late oktober-waarnemingen op het spaarbekken te Merkem: 1 ex. op 21/10 en 28/10.

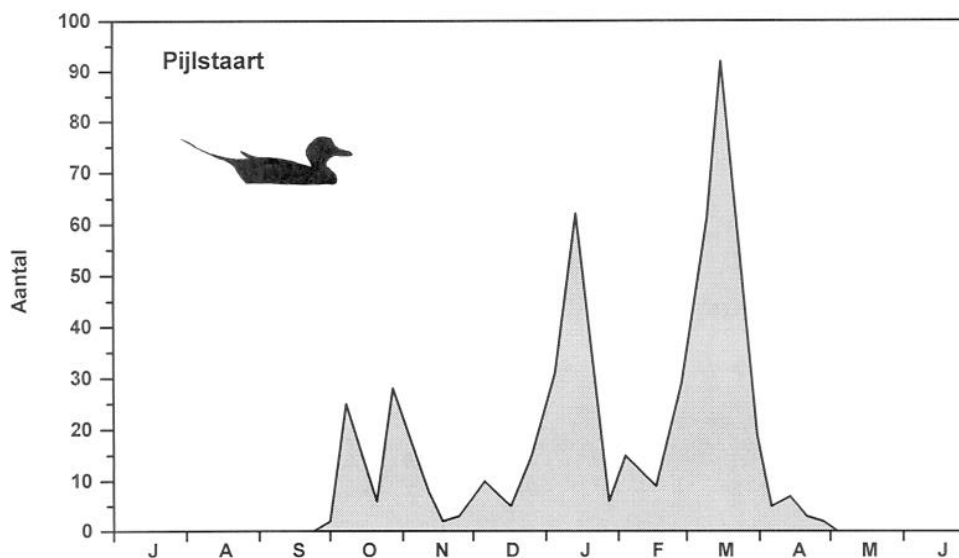
De eerste voorjaarswaarneming dateert van 10/03 (1 mannetje in de Rhillebroeken). Vanaf midden maart werden Zomertalingen een gewone verschijning in de IJzerbroeken. Vaak ging het om solitaire mannetjes of om paartjes waarbij niet steeds duidelijk was of het om broedvogels dan wel om doortrekkers ging. Af en toe werden ook kleine groepjes gesignaleerd, vaak op de aanzitputten in de IJzerbroeken bv. 4 m. en 1 w. in het Westbroek op 31/03.

Figuur 13. Aantalsverloop van de Wilde Eend Anas platyrhynchos in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 13. Seasonal pattern of Mallard Anas platyrhynchos in the Blankaart area during the season 1995/96

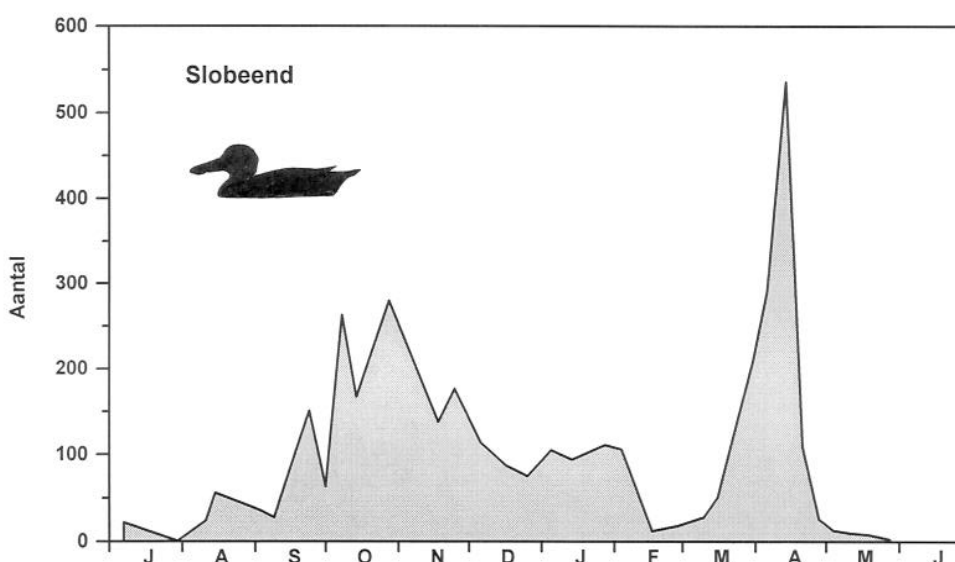
Figuur 14. Aantalsverloop van de Pijlstaart Anas acuta in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 14. Seasonal pattern of Pintail Anas acuta in the Blankaart area during the season 1995/96

Slobeend *Anas clypeata*

In juli en augustus werden slechts kleine aantallen genoteerd (max. 56 ex. op 15/08). Vermoedelijk gaat het hier vooral om rondzwervende juveniele vogels van plaatselijke broedgevallen. In de periode september-november was er een duidelijke najaarspiek, hoewel de aantallen nogal wat fluctuaties vertoonden (Figuur 15). Maxima waren 263 ex. op 08/10, 243 ex. op 21/10 en 280 ex. op 28/10. Van begin december tot begin februari handhaafde het aantal Slobeenden zich op een lager maar vrij constant niveau met o.a. 114 ex. op 06/12, 105 ex. op 05/01 en 111 ex. op 28/01. De aanhoudende vorst in februari zorgde voor een plotse afname. Van midden februari tot ver in maart werden maximaal enkele 10-tallen vogels genoteerd. Zeer opvallend was de korte maar zeer uitgesproken voorjaarspiek die zich inzette eind maart: 210 ex. op 31/03, oplopend tot 536 ex. op 14/04. Vanaf eind april werden vooral lokale broedvogels genoteerd. Groepjes overzomeraars (niet-broeders) werden niet waargenomen.

Slobeenden bleken een sterke voorkeur te hebben voor het waterspaarbekken. Op bijna alle tellingen werd ruim 90 % van alle vogels op het spaarbekken aangetroffen. Maxima waren 278 ex. op 28/10 en 531 ex. op 14/04. De Blankaart had alleen een overwicht in de nazomer, maar de aantallen bleven hier zeer laag (max. 30 ex. op 03/09). Vanaf midden september werden vrijwel nooit meer dan 10 ex. op de Blankaartvijver geteld. Het hoogste aantal betrof 49 ex. op 21/01. Door het ontbreken van overstromingen werden geen aantallen van betekenis in de IJzerbroeken waargenomen.

Figuur 15. Aantalsverloop van de Slobeend Anas clypeata in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 15. Seasonal pattern of Shoveler *Anas clypeata* in the Blankaart area during the season 1995/96

Een vergelijking met vorige jaren toont ons dat het aantal Slobeenden in de wintermaanden aan de lage kant was, vermoedelijk een gevolg van de strenge vorst en het gebrek aan overstromingen. De piekaantallen tijdens de voorjaars- en najaarstrek kunnen echter wel de vergelijking met de meeste andere jaren doorstaan.

Krooneend *Netta rufina*

Op 08/10 werd een wijfje waargenomen op de Blankaart te Woumen.

Tafeleend *Aythya ferina*

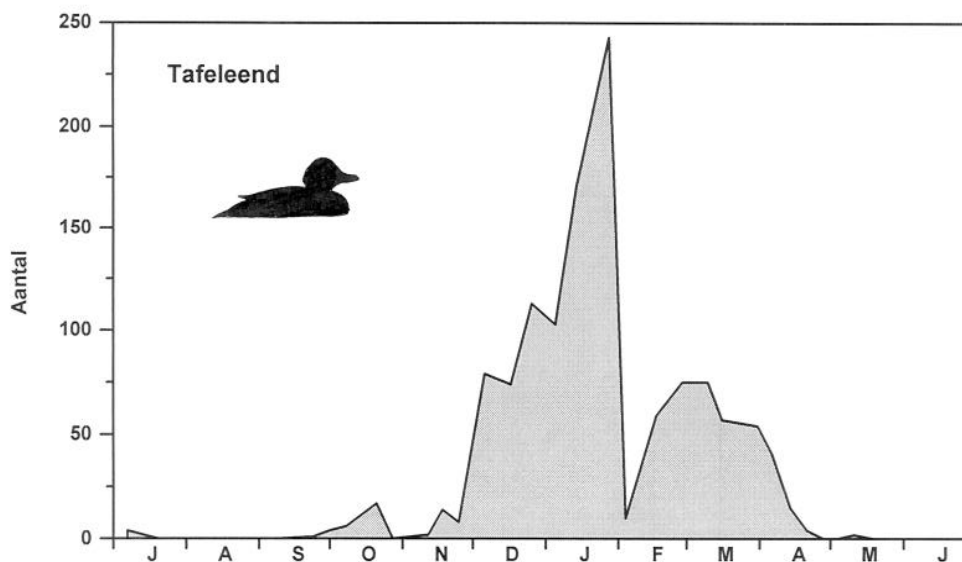
In de periode juli-september waren er traditioneel nauwelijks waarnemingen van deze soort. Minder gewoon is het feit dat er ook in oktober nog bijna geen Tafeleenden in het gebied aanwezig waren (max. 17 ex. op 21/10). Pas in de loop van december gingen de aantallen de hoogte in met o.a. 79 ex. op 06/12 en 113 ex. op 26/12 (Figuur 16). Vooral tussen de twee koudeperiodes werden vrij grote aantallen genoteerd: 171 ex. op 14/01 en 243 ex. op 28/01. De strenge vorst begin februari leidde tot een merkelijke afname (slechts 10 ex. op 04/02), en ook daarna werd geen hoog niveau meer bereikt (max. 75 ex. op 28/02 en 10/03). De laatste meldingen betroffen 4 ex. op 21/04 en 2 ex. op 11/05.

Traditioneel verbleef de soort voornamelijk op het waterspaarbekken, met als maxima 171 ex. op 14/01 en 237 ex. op 28/01. Slechts op enkele tellingen werden ook Tafeleenden op de Blankaart gezien (o.a. 25 ex. op 26/12 en 13 ex. op 28/02) of de Put te Nieuwkapelle (max. 36 ex. op 28/02). Tijdens de vorstperiode begin januari pleisterden ook kleine groepjes op het open water van de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug (63 ex. op 05/01).

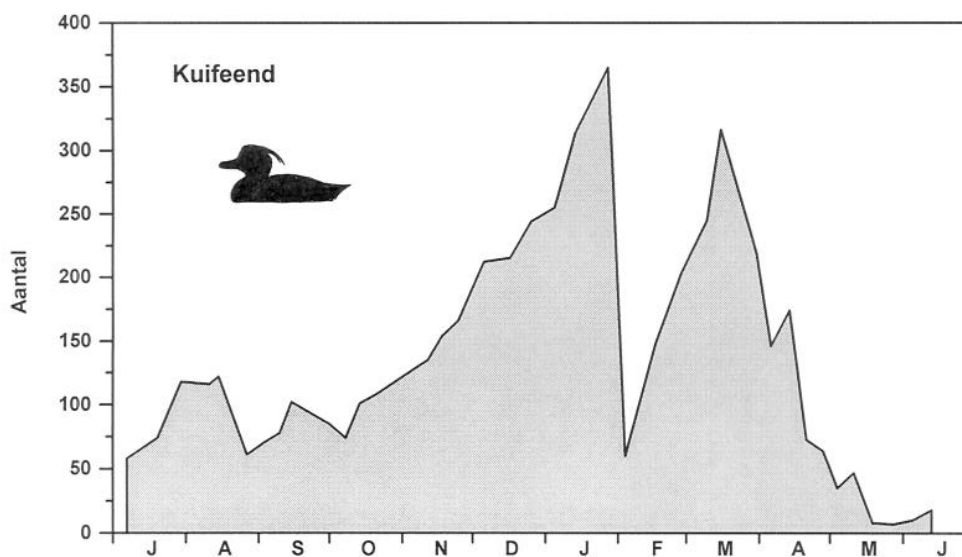
Het aantal Tafeleenden was bijzonder klein, zeker in vergelijking met vorige winters. Slechts in één wintermaand werd de kaap van 100 ex. overschreden. Vooral sinds het midden van de jaren '80 is het aantal overwinterende Tafeleenden in het Blankaartgebied merkelijk afgenomen, en van enig herstel lijkt momenteel geen sprake. Alleen tijdens grote overstromingen werden wel eens kortstondige piekjes genoteerd (bv. in 1994/1995).

Kuifeend *Aythya fuligula*

In de loop van juli deed zich een opvallende toename voor van 58 ex. op 07/07 tot 118 ex. op 30/07 (Figuur 17). Tot midden augustus (122 ex. op 15/08) bleef dit aantal nagenoeg constant. Het ging hier om vogels die op het waterspaarbekken de slagpenrui doormaakten. Later in augustus zette zich een geleidelijke afname in, maar tot ver in september werden nog ruiende Kuifeenden aangetroffen. Het totaal aantal ruiers bedroeg wellicht 150 tot 200. Vanaf oktober was er nieuwe toename van de soort die leidde tot een piek van 314 ex. op 14/01 en 365 ex. op 28/01. De strenge vorst begin februari leidde tot een tijdelijke aantalsdaling (amper 60 ex. op 04/02). Met het intreden van de dooi herstelden de aantallen zich vlug tot opnieuw 316 ex. op 16/03. In de tweede helft van maart en in april verdwenen de overwinteraars geleidelijk uit het gebied.

Figuur 16. Aantalsverloop van de Tafeleend Aythya ferina in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.
Figure 16. Seasonal pattern of Pochard Aythya ferina in the Blankaart area during the season 1995/96

Figuur 17. Aantalsverloop van de Kuifeend Aythya fuligula in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.
Figure 17. Seasonal pattern of Tufted Duck Aythya fuligula in the Blankaart area during the season 1995/96

Niet alleen in het najaar (ruiperiode) maar ook in de wintermaanden verbleven bijna alle Kuifeenden op het waterspaarbekken. Absolute maxima waren 313 ex. op 14/01 en 365 ex. op 31/01. Alleen tijdens vorstperioden bleek een deel van de vogels zich soms te verplaatsen naar de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug (6 ex. op 06/12 en 62 ex. op 05/01) of de Houtensluisvaart (13 ex. op 04/02). Vooral naar het voorjaar toe was er een duidelijke tendens naar een grotere verspreiding over meerdere gebieden. Groepjes werden aangetroffen op o.a. de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug (128 ex. op 16/03) en de Put te Nieuwkapelle (max. 22 ex. op 10/03). Kleinere aantallen vertoefden soms op de Blankaart en het Ieperlee-kanaal.

Het aantal overwinterende Kuifeenden in 1995/1996 bleek uiteindelijk iets lager te zijn dan in de twee vorige winters (overstromingen), maar van een echt duidelijke trend is er tijdens de laatste tien jaar geen sprake.

Toppereend *Aythya marila*

Op 07/01 werd een onvolwassen mannetje waargenomen op de IJzer tussen Diksmuide en Knokkebrug. Wellicht dezelfde vogel werd op 14/01 en 28/01 opgemerkt op het spaarbekken.

Zwarte Zee-eend *Melanitta nigra*

Van 14/04 tot 21/04 pleisterde een mannetje op het Spaarbekken te Merkem.

Brilduiker *Bucephala clangula*

De eerste waarneming vond plaats op 12/11 (1 wijfje). Tot midden januari bleven de aantallen op een zeer laag niveau met maximaal 2 tot 3 wijfjes. Na de eerste vorstperiode eind december-begin januari nam het aantal Brilduikers toe. Op 14/01 en 28/01 werden resp. 2 m./ 4 w. en 2 m./ 8 w. waargenomen. Toen daarna bijna alle wateren volledig dichtvroren, verdwenen de meeste vogels weer. Op 04/02 was slechts 1 m. meer aanwezig, maar met het inzetten van de dooi verschenen opnieuw meer Brilduikers. Tussen 28/02 en 06/04 werden steeds tussen 6 en 10 ex. geteld, o.a. 4 m./ 6 w. op 28/02 en 6 m./ 4 w. op 10/03. De laatste voorjaars-waarnemingen betroffen 1 w. op 21/04 en 04/05.

Bijna alle Brilduikers werden traditioneel waargenomen op het waterspaarbekken te Merkem. Slechts enkele keren werd een exemplaar genoteerd op de IJzer of op De Blankaart.

Nonnetje *Mergus albellus*

De eerste Nonnetjes werden gesignaleerd bij de eerste echte vorst. Op 06/12 zaten 2 m. en 5 w. op de Put te Nieuwkapelle. Tot in de tweede decade van februari werden de soort op elke telling waargenomen, meestal op het spaarbekken of te Nieuwkapelle. De meeste meldingen betroffen 1 tot 4 ex., maar door de grote mobiliteit van de vogels was het moeilijk om vast te stellen om hoeveel vogels het in totaal ging. Maximaal werden op 28/01 1 m. en 9 w. geteld op het spaarbekken.

Grote Zaagbek *Mergus merganser*

Op 25/01 werden de eerste Grote Zaagbekken waargenomen (1 koppel). Daarna werd de soort tot begin januari nauwelijks nog waargenomen, ook niet tijdens de vorstperiode in december. De tweede en derde koudegolf in januari en februari zorgden daarentegen voor een merkbare influx (Figuur 18). Enkele maxima waren: 32 ex. (9 m.) op 05/01, 32 ex. (1 m.) op 28/01 en 37 ex. (8 m.) op 04/02. Met het inzetten van de dooi nam het aantal Grote Zaagbekken in het gebied vanaf de tweede decade van februari geleidelijk af: nog 19 ex. op 17/02, 8 ex. op 28/02 en 7 ex. op 16/03. De laatste meldingen betroffen 1 w. op 31/03 en 06/04.

De meeste Grote Zaagbekken werden waargenomen op het waterspaarbekken. Vanuit dit gebied ondernamen de vogels echter dagelijks voedselvluchten in de omgeving waarbij vooral gevist werd op de IJzer en polderwaterlopen. Door hun zeer mobiele gedrag was het op de meeste tellingen moeilijk om een beeld te krijgen van het totale aantal exemplaren in het gebied.

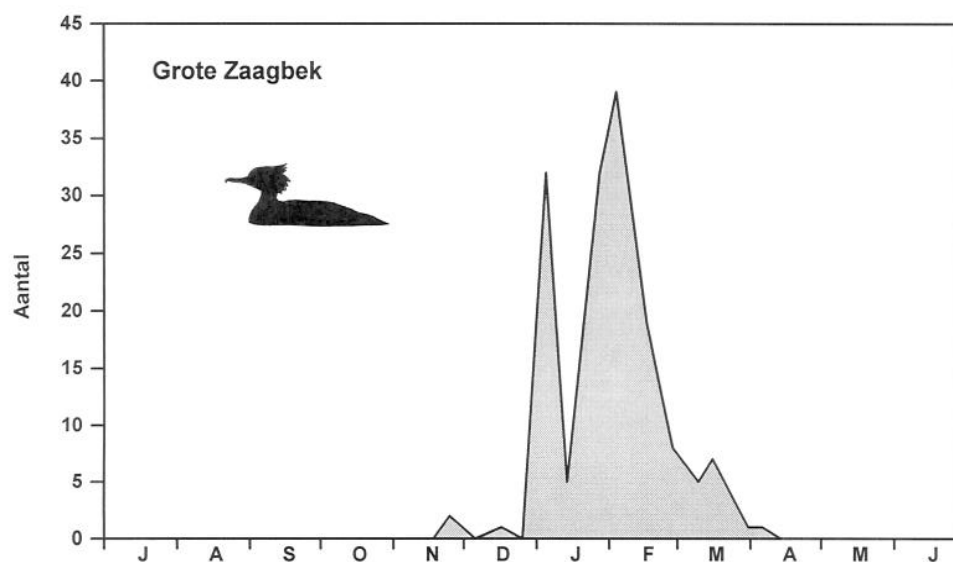
Rosse Stekelstaart *Oxyura jamaicensis*

Sinds enkele jaren is deze niet-inheemse soort een jaarlijkse overwinteraar geworden op het spaarbekken te Merkem. Een eerste wijfje werd hier gesignaleerd op 12/11. Op 18/11, 06/12 en 17/12 pleisterden reeds resp. 3, 3 en 4 w.. Op 26/12 en 14/01 noteerden we telkens 1 imm. m. en 3 w.. Op 28/01 werden nog steeds 3 w. opgemerkt in een wak, maar daarna verdwenen ze uit het gebied. Na de vorstperiode verscheen op 16/03 opnieuw een w. op het spaarbekken, maar het bleef toen bij deze ene waarneming.

Over de herkomst van deze Rosse Stekelstaarteenden kan weinig twijfel bestaan. Het gaat zo goed als zeker om vogels van de florerende (geïntroduceerde) Britse populatie. Er zijn heel wat aanwijzingen dat Britse vogels meer en meer het Kanaal oversteken om te overwinteren of te broeden op het Europese vasteland.

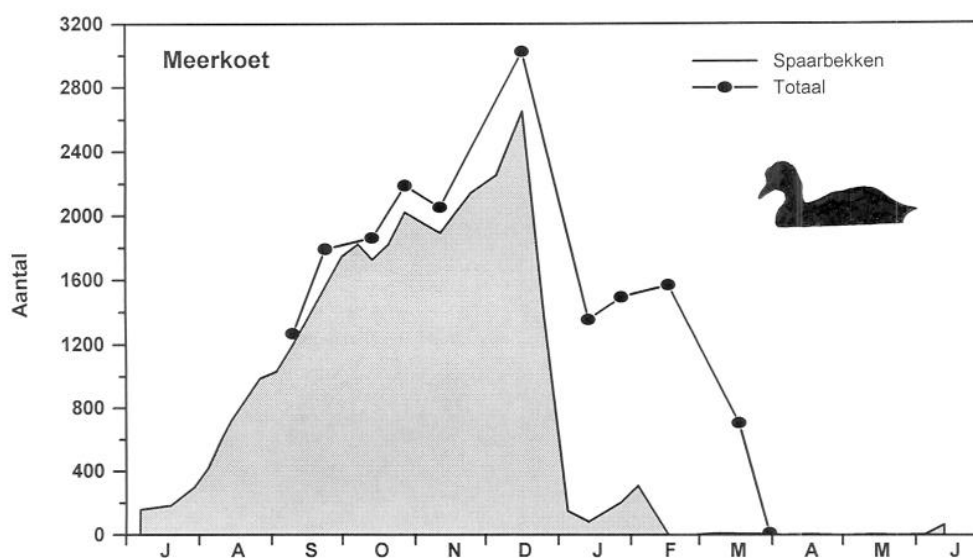
Meerkoet *Fulica atra*

Tot ver in december werd meer dan 90 % van alle Meerkoeten in het Blankaartgebied geteld op het waterspaarbekken (Figuur 19). Darmwieren vormen hier vanaf de zomer immers een zeer geschikte voedselbron. Vanaf begin augustus voltrok zich een zeer snelle toename van het aantal Meerkoeten. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de maandmaxima op het spaarbekken: 299 ex. op 30/07, 985 ex. op 27/08, 1325 ex. op 25/09 en 2020 ex. op 28/10. Veel vogels brachten hier trouwens de slagpenrui door in de (na)zomerperiode. Vanaf november stabiliseerden de aantallen zich enigszins, om uiteindelijk toch nog een nieuwe korte piek te bereiken op 17/12: 2650 ex.. Vooral vanaf november verschenen ook kleinere aantallen Meerkoeten langs de IJzer en in de broeken. Enkele maxima voor het ganse Blankaartgebied en IJzerbroeken waren: 2187 ex. op 28/10, 2051 ex. op 12/11 en 3023 ex. op 17/12 (= wintermaximum). Toen eind december het waterpeil van het spaarbekken steeg door de inname van water (van 3m40 op 17/12 tot 4m60 op 26/12 en meer dan 5m op 05/01) nam het aantal Meerkoeten hier drastisch af: van 2650 ex. op 17/12 naar 1380 ex. op 26/12 en slechts 150 op 05/01.

Figuur 18. Aantalsverloop van de Grote Zaagbek Mergus merganser in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 18. Seasonal pattern of Goosander Mergus merganser in the Blankaart area during the season 1995/96

Figuur 19. Aantalsverloop van de Meerkoet Fulica atra in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

Figure 19. Seasonal pattern of Coot Fulica atra in the Blankaart area during the season 1995/96

Ongeveer de helft van de Meerkoeten verplaatste zich naar de broeken in de onmiddellijke omgeving; de rest verliet het Blankaartgebied. Totaaltellingen leverden nog volgende aantallen op: 1352 ex. op 14/01, 1491 ex. op 28/01 en 1565 ex. op 17/02. Daarna nam de Meerkoeten-populatie in het gebied verder af tot 706 ex. op 16/03 en amper 12 ex. op 31/03.

De belangrijkste pleisterplaatsen in de IJzerbroeken situeerden zich hoofdzakelijk langs de IJzer en de grootste polderwaterlopen zoals de Houten- en Stenensluisvaart en de Steenbeek. Langs de IJzer werden maximaal 630 ex. geteld op 07/01 (waarvan 391 tussen Diksmuide en Knokkebrug en 215 ex. nabij de Reningebrug). De grootste concentraties in de broeken waren: 470 ex. langs de Steenbeek op 14/01, 347 ex. in Merkembroek op 17/02 en 565 ex. in de Rhillebroeken op 17/02. Op de Blankaart verbleven gedurende het ganse seizoen bijna nooit meer dan enkele tientallen Meerkoeten, behalve tijdens de koudegolf in januari toen zich tijdelijk tot ruim 800 ex. verzamelden rond een wak. Hetzelfde fenomeen deed zich voor op de Put te Nieuwkapelle waar eind januari een maximum van bijna 150 ex. werd genoteerd.

Het aantal overwinterende Meerkoeten in 1995/96 lag twee tot drie maal hoger dan in de voorgaande winters, maar bereikte nog niet het niveau van de winter 1990/91 (4200 ex.) toen de soort eveneens massaal pleisterde op het waterspaarbekken.

Internationaal belang

Onder de Ramsar-Convention (Convention on Wetlands of International Importance Especially as a Waterfowl Habitat) - die ook door België ondertekend werd - werden een aantal criteria uitgewerkt voor het bepalen van het internationaal belang van waterrijke gebieden. Twee van de belangrijkste criteria zijn specifiek gebaseerd op het numeriek voorkomen van watervogels. Wetlands worden algemeen als internationaal belangrijk beschouwd wanneer (1) er regelmatig meer dan 20.000 watervogels voorkomen, of (2) wanneer er regelmatig meer dan 1 % van een totale geografische populatie van een watervogelsoort van het gebied gebruik maakt. Met regelmatige tussenpozen wordt voor elke soort per geografisch gebied een 1 %-norm bepaald die gebaseerd is op de meest recente populatieschattingen (zie o.a. ROSE & SCOTT, 1994,1997; MEININGER *et al.*, 1995).

Tabel 4 geeft voor de belangrijkste soorten een overzicht van de wintermaxima die in het Blankaartgebied en IJzerbroeken (exclusief Handzamevallei) werden opgetekend sinds het seizoen 1990/91. Deze worden vergeleken met de recentste 1 %-normen (ROSE & SCOTT, 1997). In 1995/96 werden de 1 %-norm bij twee soorten overschreden: Smient en Slobeend.

	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	1 %
Aalscholver	155	460	295	257	259	328	1200
Kleine Zwaan	33	46	40	54	64	77	170
Kolgans	370	270	236	190	685	798	6000
Bergeend	60	60	92	176	503	150	3000
Smient	9950	19160	15020	46430	31221	25330	12500
Krakeend	125	158	27	41	87	49	300
Wintertaling	1860	4870	1120	2150	3463	599	4000
Wilde Eend	4310	3720	2400	2480	2810	2045	20000
Pijlstaart	81	258	89	664	894	92	600
Slobeend	424	856	764	406	806	536	400
Tafeleend	254	144	108	272	518	243	3500
Kuifeend	548	402	267	406	491	365	10000
Meerkoet	4200	1660	1533	1570	949	3023	15000
Totaal aantal watervogels	15800	28000	17500	50900	37600	28300	20000

Tabel 4. Wintermaxima van enkele soorten watervogels in het Blankaartgebied en de IJzerbroeken, periode 1990/91 t.e.m. 1995/96

Table 4. Winter maximum numbers of waterfowl species in the Blankaart area during the period 1990/91 until 1995/96

Bij de Smient waren vanaf december tot ver in maart onafgebroken internationaal belangrijke aantallen aanwezig; bij de Slobeend daarentegen slechts kortstondig in het voorjaar. Een vergelijking met voorgaande jaren toont duidelijk aan dat het Blankaartgebied voor deze twee soorten de grootste internationale verantwoordelijkheid heeft. In winters met omvangrijke overstromingen zoals 1993/94 kunnen de IJzer- en Handzamevallei zelfs tot meer dan 5 % van de volledige Noord-West-Europese Smienten-populatie herbergen (zie ook DEVOS, 1994). Overstromingen in de laaggelegen graslanden langs de IJzer blijken daarnaast ook zeer belangrijk voor soorten als Pijlstaart en Wintertaling. Immers, alleen in winters met langdurige overstromingen werd de 1 %-norm bij deze soorten overschreden.

Niet alleen wordt bij bepaalde soorten de 1 %-norm regelmatig overschreden, in de meeste winters worden ook meer dan 20.000 watervogels geteld (Tabel 4). Dit was het geval in 1995/96 (tot 28.300 ex.) maar de hoogste aantallen worden duidelijk gehaald in winters met langdurige overstromingen, bv. tot 50.900 ex. in 1993/94. Wanneer ook de steltlopers in rekening worden gebracht, bekomen we nog hogere aantallen. In 1993/94 pleisterden tijdens de inundaties tot maximaal 70.000 zwanen, ganzen, eenden en steltlopers, wellicht het hoogste aantal watervogels dat ooit in Vlaanderen in één gebied werd waargenomen.

Bovenstaande cijfers illustreren duidelijk dat de IJzer- en Handzamevallei - en het Blankaartgebied in het bijzonder - van groot internationaal belang zijn voor overwinterende en doortrekkende watervogels. Grote delen van deze gebieden kregen dan ook terecht het statuut van Ramsar-gebied en Europees Vogelrichtlijngebied.

REFERENTIES

- DECLLEER, K.; DEVOS, K. & KUIJKEN, E., 1995. Het verschil tussen nat en droog. Natuur en Landschap in de IJzervallei. p. 130-161 in: DE ROO, N. & HINDRYCKX, K. (red.). De IJzer. Beeld van een stroom. Lannoo, Tielt.
- DEVOS, K., 1992. De IJzerbroeken: een vogelgebied met internationale allures. p. 157-192. In: BOSSU, P. (red.). Roep voor de natuur. Postuum huldeboek Paul Houwen. Rode Bles, Veurne.
- DEVOS, K., 1994. Uitzonderlijke aantallen Smienten *Anas penelope* tijdens overstromingen in de IJzervallei. Mergus 8: 237-241.
- DEVOS, K.; DECLLEER, K. & KUIJKEN, E., 1997a. Krachtlijnen voor het herstel en de ontwikkeling van duurzame natuur in de IJzervallei. Water 16: 301-308.
- DEVOS, K.; MEIRE, P.; YSEBAERT, T. & KUIJKEN, E., 1997b. Watervogels in Vlaanderen tijdens het winterhalfjaar 1995-1996. Rapport IN 97/19 Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.
- HEIRMAN, J., 1987. Landschapsecologisch onderzoek in de IJzerbroeken (W.-VI.) als grondslag voor natuurbehoud. Rapport Rijksuniversiteit Gent i.o.v. Instituut voor Natuurbehoud, Gent.
- MEININGER, P.L.; SCHEKKERMAN, H. & VAN ROOMEN, M.W.J., 1995. Populatieschattingen en 1 %-normen van in Nederland voorkomende watervogelsoorten: voorstellen voor standardisatie. Limosa 68: 41-48.
- ROSE, P.M. & SCOTT, D.A., 1994. Waterfowl Population Estimates. IWRB Publication No. 29, Slimbridge.
- ROSE, P.M. & SCOTT, D.A., 1997. Waterfowl Population Estimates. Second Edition. Wetlands International Publication No. 44, Wageningen.
- SCOTT, D.A. & ROSE, P.M., 1996. Atlas of Anatidae Populations in Africa and Western Eurasia. Wetlands International Publication 41, Wageningen.

BIJLAGE 1. Maandmaxima van alle watervogelsoorten in het volledige Blankaartgebied en de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

* : zonder halfwilde Blankaart-populatie

** : steltlopers (alleen belangrijkste soorten): hoofdzakelijk gegevens Wim Declercq

Maandmaxima volledige Blankaartgebied/IJzerbroeken 1995 - 1996												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Dodaars	0	0	0	0	0	6	0	0	0	6	0	0
Fuut	28	42	26	23	26	32	24	44	40	25	17	12
Geoorde Fuut	2	4	4	2	2	0	0	0	0	32	13	4
Kuifduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Aalscholver	117	165	100	109	97	120	76	18	29	68	97	55
Knobbelzwaan	0	0	5	7	6	10	8	17	4	0	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	24	74	72	77	0	0	0
Grauwe Gans *	0	0	0	0	0	0	0	111	147	54	0	0
Rietgans	0	0	0	0	0	0	36	37	32	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	121	2	194	11	0	0	0
Kolgans	0	0	0	0	3	318	708	798	117	0	0	0
Brandgans	0	0	0	0	0	5	2	456	68	0	0	0
Canadese Gans	7	0	0	0	0	6	0	0	2	2	0	0
Nijlgans	9	0	0	2	7	0	0	0	8	0	0	0
Bergeend	4	0	0	3	32	75	150	84	71	63	<20	<20
Smient	0	0	176	802	2960	13320	20420	25330	21657	6810	26	13
Krakeend	0	0	0	7	11	49	16	21	10	6	0	0
Wintertaling	3	63	136	136	438	599	582	57	77	51	1	0
Wilde Eend	653	2000	1815	2045	1902	1023	1409	1386	59	60	10	?
Pijlstaart	0	0	0	28	8	15	62	29	92	7	0	0
Zomertaling	3	32	3	2	0	0	0	0	0	5	?	?
Slobeend	22	56	151	280	177	114	111	106	210	536	13	0
Krooneend	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	4	0	1	17	14	113	243	75	75	41	2	0
Kuifeend	118	122	102	108	166	244	365	203	316	174	47	18
Toppereend	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Zwarte Zeeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Brilduiker	0	0	0	0	3	2	10	10	10	6	1	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	7	10	2	0	0	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	2	1	32	39	7	1	0	0
Rosse Stekelst.	0	0	0	0	3	4	4	0	1	0	0	0
Meerkoet	340	960	1790	2187	2400	3023	1491	1565	706	<5	<5	67
**												
Goudplevier	1	162	115	43	20	205	40	493	922	72	0	0
Kievit	1496	1059	942	585	1037	1463	68	2910	5194	496	24	889
Kemphaan	99	103	14	0	1	1063	91	33	241	161	6	0
Grutto	5	1	0	0	0	0	0	450	1213	184	61	41
Regenwulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	74	45	0
Wulp	6	114	132	464	454	752	817	674	611	543	27	29

BIJLAGE 2. Maandmaxima van alle getelde watervogelsoorten op het Spaarbekken te Merkem tijdens het seizoen 1995/96.

Maandmaxima 1995 - 1996												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Dodaars	1	4	3	5	0	1	3	0	1	5	0	0
Fuut	28	41	20	11	13	13	8	10	8	15	11	9
Geoorde Fuut	2	4	4	2	2	0	0	0	0	32	13	4
Kuifduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Aalscholver	117	163	100	102	76	118	69	18	29	68	97	55
Knobbelzwaan	0	0	0	7	1	6	6	10	2	2	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	24	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	0	4	0	38	0	0	0	4	0	0
Rietgans	0	0	0	0	0	0	36	32	0	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brandgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Canadese Gans	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bergeend	1	0	0	3	31	14	15	9	8	4	1	0
Smient	2	0	174	802	2850	12370	19700	24200	20190	6645	26	14
Krakeend	0	0	0	8	11	48	15	7	4	4	0	0
Wintertaling	0	3	23	48	31	370	14	53	2	18	1	0
Wilde Eend	3	8	9	1245	392	185	1152	1318	37	10	10	0
Pijlstaart	0	0	0	28	7	20	60	20	45	7	0	0
Zomertaling	0	0	3	2	0	0	0	0	0	4	0	0
Slobeend	1	49	141	278	171	97	111	106	95	531	13	0
Krooneend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	4	0	1	16	9	88	237	58	75	32	2	0
Kuifeend	118	122	102	108	165	243	365	174	222	161	35	18
Toppereend	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Zwarte Zeeeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Brilduiker	0	0	0	0	3	2	9	8	10	6	1	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	0	10	2	0	0	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	2	1	32	39	7	1	0	0
Rosse Stekelst.	0	0	0	0	3	4	4	0	1	0	0	0
Meerkoet	299	985	1695	2187	2140	2650	206	309	11	5	5	67

BIJLAGE 3. Maandmaxima van alle getelde watervogelsoorten op De Blankaart tijdens het seizoen 1995/96.

B = alleen broedvogels aanwezig.

* : halfwilde populatie niet meegerekend

Maandmaxima De Blankaart 1995 - 1996												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Dodaars	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Fuut	1	1	2	3	2	3	3	29	19	9	B	B
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuifduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	B	4	20	7	30	3	15	B	B	B	B	B
Knobbelzwaan	0	0	2	1	0	0	0	0	3	2	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grauwe Gans *	0	0	0	0	0	0	0	0	47	0	0	0
Rietgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	0	0	0	0	1	0	0	100	0	0	0
Brandgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Canadese Gans	7	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Nijlgans	0	0	0	1	0	0	1	0	4	0	0	0
Bergeend	3	0	0	0	2	1	0	3	2	4	0	B
Smient	0	0	5	4	110	950	1820	2530	395	85	0	0
Krakeend	0	0	0	0	3	1	12	15	2	2	0	0
Wintertaling	3	60	135	133	420	180	540	5	15	11	0	0
Wilde Eend	650	2000	1815	1750	1510	610	710	196	33	53	B	B
Pijlstaart	0	0	0	6	1	1	11	4	7	3	0	0
Zomertaling	0	32	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Slobeend	22	19	30	49	11	8	0	4	29	4	0	0
Krooneend	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	0	0	0	0	5	25	0	13	0	1	0	0
Kuifeend	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Toppereend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwarte Zeeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brilduiker	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0
Rosse Stekelst.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	47	?	10	45	4	62	830	5	6	B	B	B

BIJLAGE 4. Maandmaxima van alle watervogelsoorten op de IJzer en in de IJzerbroeken tijdens het seizoen 1995/96.

B = alleen broedvogels aanwezig.

* : halfwilde populatie niet meegerekend

** : steltlopers (alleen belangrijkste soorten) : hoofdzakelijk gegevens Wim Declercq

Maandmaxima IJzer / IJzerbroeken 1995 - 1996

	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Dodaars	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	B	B
Fuut	B	B	1	1	2	2	1	7	14	8	B	B
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuifduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	0	0	0	1	0	1	2	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	0	0	0	0	0	4	6	13	6	0	0	0
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	24	74	72	77	0	0	0
Grauwe Gans *	0	0	0	0	0	0	0	111	147	54	0	0
Rietgans	0	0	0	0	0	0	36	37	32	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	121	2	194	11	0	0	0
Kolgans	0	0	0	0	0	318	708	798	117	0	0	0
Brandgans	0	0	0	0	0	5	2	456	68	0	0	0
Canadese Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0
Nijlgans	0	0	0	7	0	0	0	2	8	0	0	0
Bergeend	0	0	0	3	3	65	135	78	69	60	<20	<20
Smient	0	0	0	0	0	2	2770	378	1072	80	0	0
Krakeend	0	0	0	0	0	0	9	1	5	2	0	0
Wintertaling	0	0	0	20	22	46	36	10	60	35	0	0
Wilde Eend	?	?	?	59	156	230	153	125	44	B	B	B
Pijlstaart	0	0	0	0	0	3	0	9	60	3	0	0
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	6	B	B	B
Slobeend	0	0	0	0	0	0	4	0	10	B	B	B
Krooneend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	0	0	0	0	0	8	8	2	4	0	0	0
Kuifeend	0	0	3	0	1	8	24	13	137	3	B	B
Toppereend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwarte Zeeëend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brilduiker	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	0	0	6	1	0	0	0	0
Rosse Stekelst.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	?	?	69	151	138	276	1192	1488	686	B	B	B
**												
Goudplevier	1	162	115	43	20	205	40	493	922	72	0	0
Kievit	1496	1059	942	585	1037	1463	68	2910	5194	496	24	889
Kemphaan	99	103	14	0	1	1063	91	33	241	161	6	0
Grutto	5	1	0	0	0	0	0	450	1213	184	61	41
Regenwulp	0	0	0	0	0	0	0	0	0	74	45	0
Wulp	6	114	132	464	454	752	817	674	611	543	27	29

BIJLAGE 5. Maandmaxima van alle getelde watervogelsoorten op de Put te Nieuwkapelle tijdens het seizoen 1995/96.

B = alleen broedvogels aanwezig.

Maandmaxima Put Nieuwkapelle 1995 - 1996												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Roodkeelduiker	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Dodaars	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fuut	B	B	7	13	16	15	12	7	6	6	B	B
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuifduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aalscholver	0	0	1	1	1	103	0	0	0	0	0	0
Knobbelzwaan	0	0	3	0	0	2	5	7	0	0	B	B
Kleine Zwaan	0	0	0	0	0	0	65	66	0	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rietgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kleine Rietgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kolgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brandgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Canadese Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bergeend	0	0	0	0	0	2	4	0	4	2	B	B
Smient	0	0	0	0	0	83	4	2	0	0	0	0
Krakeend	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Wintertaling	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0
Wilde Eend	0	0	0	8	5	30	4	6	5	2	B	B
Pijlstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zomertaling	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slobeend	0	0	0	0	0	0	4	0	10	B	B	B
Krooneend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tafeleend	0	0	0	1	0	0	3	36	0	9	0	0
Kuifeend	0	0	0	0	0	0	0	17	22	10	0	0
Toppereend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zwarte Zeeëend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brilduiker	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nonnetje	0	0	0	0	0	7	5	2	0	0	0	0
Grote Zaagbek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rosse Stekelst.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meerkoet	?	?	16	17	19	35	145	73	8	B	B	B

**BIJLAGE 6. Maandmaxima van alle getelde watervogelsoorten in
de Handzamevallei tijdens het seizoen 1995/96.**

- = geen tellingen beschikbaar
B = alleen broedvogels aanwezig

Maandmaxima Handzamevallei 1995 - 1996												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J
Roodkeelduiker	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Dodaars	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Fuut	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Georde Fuut	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Kuifduiker	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Aalscholver	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Knobbelzwaan	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Kleine Zwaan	-	-	-	0	0	19	2	0	18	-	-	-
Grauwe Gans	-	-	-	0	0	0	5	0	65	-	-	-
Rietgans	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Kleine Rietgans	-	-	-	0	0	0	0	5	6	-	-	-
Kolgans	-	-	-	0	3	0	0	0	0	-	-	-
Brandgans	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Canadese Gans	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Nijlgans	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Bergeend	-	-	-	0	0	3	0	4	0	-	-	-
Smient	-	-	-	0	2	100	0	0	0	-	-	-
Krakeend	-	-	-	0	0	2	0	0	0	-	-	-
Wintertaling	-	-	-	0	4	220	0	47	0	-	-	-
Wilde Eend	-	-	-	0	6	7	0	60	B	-	-	-
Pijlstaart	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Zomertaling	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Slobeend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Krooneend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Tafeleend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Kuifeend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Toppereend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Zwarte Zeeend	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Brilduiker	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Nonnetje	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Grote Zaagbek	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Rosse Stekelst.	-	-	-	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Meerkoet	-	-	-	0	0	0	0	15	B	-	-	-

